זוהר, פרשת בא

ספר הזוהר

ספר הזהר, ויקיטקסט, ברישיון CC BY-SA.
geulaquiz.com

דף לב עמוד ב

ויאמר יהו״ה אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו וגו׳ -- רבי יהודה פתח ואמר, **אשרי העם יודעי תרועה יהו״ה באור פניך יהלכון** (תהלים פט טז) -- כמה אצטריכו בני נשא למהך בארחי דקודשא בריך הוא, ולמטר פקודי אורייתא, בגין דיזכון בה לעלמא דאתי, ולשזבא לון מכל קטרוגין דלעילא ותתא, בגין דהא כמה דאשתכחו מקטרגין בעלמא לתתא, הכי נמי אשתכחו מקטרגין לעילא דקיימי עלייהו דבני נשא. אינון דעבדין פקודי אורייתא ואזלי בארח מישר בדחלא דמאריהון, כמה אינון סניגורין דקיימין עלייהו לעילא, כמה דאת אמר **אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף וגו׳** (איוב לג כג) , וכתיב **ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי כפר**, בגין כך זכאה איהו מאן דנטיר פקודי אורייתא.

אמר ליה רבי חייא, אי הכי אמאי אצטריך הכא מלאך דליהוי סניגורא עליה דבר נש, והא כתיב **כי יהו״ה יהיה בכסלך ושמר רגלך מלכד** (משלי ג כו) , וכתיב **יהו״ה ישמרך מכל רע** (תהלים קכא ז) , דהא חמי קודשא בריך הוא כל מה דבר נש עביד בעלמא הן טב הן ביש, וכן הוא אומר **אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם יהו״ה** (ירמיה כג כד) . אמר ליה רבי יהודה, כלא הכי הוא ודאי, אבל הא כתיב **וגע אל עצמו ואל בשרו** (איוב ב ה) , וכתיב (שם ג) **ותסיתני בו לבלעו חנם**, לאחזאה דהא רשו אתמסר לסטרא אחרא לקטרגא (ורשו אתמסר) על מלין דעלמא, (למאן דלא אצטריך) ולאתמסרא בידוי. וכל אלין ארחין טמירין קמי קודשא בריך הוא, ולית אנת כדאי למהך אבתרייהו, בגין דאינון נמוסין דקודשא בריך הוא, ובני נשא לאו אינון רשאין לדקדקא אבתרייהו, בר אינון זכאי קשוט דידעין רזי אורייתא, ואזלין בארחא דחכמתא, למנדע אינון מלין סתימין דאורייתא:

רבי אלעזר פתח, **ויהי היום ויבאו בני האלהי״ם להתיצב על יהו״ה, ויבא גם השטן בתוכם** (שם א ו) , ״ויהי היום״-- דא ראש השנה, דקודשא בריך הוא קאים למידן עלמא. כגוונא דא **ויהי היום ויבא שמה** (מ״ב ד יא) , ההוא יומא יום טוב דראש השנה הוה. ״ויבאו בני האלהי״ם״-- אלין רברבין ממנן שליחן בעלמא, לאשגחא בעובדין דבני נשא.

״להתיצב על יהו״ה״-- כמה דאת אמר **וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו** (מ״א כב יט) . אבל להתיצב על יהו״ה, בהאי קרא אשכחנא רחימותא דקודשא בריך הוא עלייהו דישראל, בגין דהני שליחן דאינון ממנן לאשגחא על עובדין דבני נשא, אזלין ושאטין, ונטלין אינון עובדין כלהו, וביומא דקאי דינא למיקם למידן עלמא, אתעבידו קטיגורין למיקם עלייהו דבני נשא. ותא חזי, מכל עמין דעלמא לא קיימין לאשגחא בעובדיהון בר בישראל בלחודייהו, בגין דאלין בנין לקודשא בריך הוא, וכד לא אשתכחו עובדין דישראל כדקא יאות, כביכו״ל אינון ממנן שליחן כד בעאן לקיימא על אינון עובדין דישראל, על יהו״ה ודאי קיימין. דהא כד ישראל עבדין עובדין דלא כשרן, כביכו״ל מתישין חילא דקודשא בריך הוא, וכד עבדין עובדין דכשרן, יהבין תוקפא וחילא לקודשא בריך הוא, ועל דא כתיב **תנו עז לאלהי״ם** (תהלים סח לה) , במה בעובדין דכשרן, ועל דא, בההוא יומא כלהו רברבן ממנן אתכנשו על יהו״ה, על יהו״ה ודאי, דהא כיון דעל ישראל אתכנשו עליה אתכנשו.

ויבא גם השטן בתוכם-- ״גם״ לאסגאה עלייהו, דכלהו אתיין למהוי קטיגורין עלייהו דישראל,

דף לג עמוד א

ודא אתוסף עלייהו, בגין דאיהו דלטורא רברבא מכלהו, קטיגורא מכלהו, כיון דחמא קודשא בריך הוא דכלהו אתיין לקטרגא, מיד **ויאמר יהו״ה אל השטן מאין תבא** וכי לא הוה ידע קודשא בריך הוא מאן הוה אתי? אלא לאייתאה עובדא לרעותיה. **ויאמר יהו״ה אל השטן וגו׳, ויען השטן את יהו״ה ויאמר משוט בארץ**-- מכאן אוליפנא דישובא דארעא אתמסר לסטרין אחרנין, בר ארעא דישראל בלחודהא, כיון דאמר משוט בארץ, אשגח קודשא בריך הוא דבעי למהוי דלטורא עלייהו דישראל, מיד **ויאמר יהו״ה אל השטן, השמת לבך על עבדי איוב כי אין כמוהו בארץ**-- חמא שעתא למיהב ליה חולקא במה דיתעסק, ויתפרש מנייהו דישראל. והא אוקמוה, לרעיא דבעא למעבר אעניה בחד נהרא וכו׳, מיד אתעסק ביה ההוא שטן, ולא קטרג עלייהו דישראל.

ויען השטן את יהו״ה ויאמר, החנם ירא איוב אלהי״ם-- לאו תווהא לעבדא דמאריה עביד ליה כל רעותיה דיהא דחיל ליה, אעדי אשגחותך מניה ותחמי אי דחיל לך ואם לאו. תא חזי, בשעתא דעאקו, כד אתייהב חולקא חדא להאי סטר לאתעסקא ביה, אתפריש לבתר מכלא, כגוונא דא שעיר בראש חדש, שעיר ביומא דכפורי, בגין דיתעסק ביה, וישבוק להו לישראל במלכיהון, והכא מטא זמנא למיטל חולקא דא מכל זרעא דאברהם בסטרא אחרא, כמה דאת אמר **הנה ילדה מלכה גם היא וגו׳ את ערץ בכורו וגו׳** (בראשית כב כ) . ותא חזי, בשעתא דאמר משוט בארץ, בעא מיניה למעבד דינא בישראל,

דהא דינא הוה ליה על אברהם למתבע מקודשא בריך הוא, בגין דלא אתעביד דינא ביצחק כד אתקריב על גבי מדבחא, דהא לא הוה ליה לאחלפא קרבנא דאזמין על מדבחא באחרא, (וכן בכל סטרא דיליה), כמה דאת אמר **לא יחליפנו** (ויקרא כז י) , והכא קאים יצחק על גבי מדבחא, ולא אשתלים מניה קרבנא, ולא אתעביד ביה דינא, ובעא דא מעם קודשא בריך הוא.

כמה דבעא דיניה דיוסף לכמה דרין, וכל מה דבעא, באורח דינא בעא, ומההוא זמנא דאשתזיב יצחק ואתחלף קרבניה, זמין ליה קודשא בריך הוא להההוא מקטרגא, האי לחולקיה, כמה דאת אמר הנה ילדה מלכה גם היא וגו׳ את עוץ בכורו, והכא מטא למיטל חולקיה עליה מכל זרעיה דאברהם, ולא יקרב ביה סטרא אחרא, וכלא בדינא אתא (ס״א לגביה).

כמה דאיהו דן, הכי אתדן, בגין דאיוב מקריבי עיטא דפרעה הוה, וכד קם פרעה עלייהו דישראל בעא לקטלא לון, אמר ליה לא, אלא טול ממונהון, ושליט על גופיהון בפולחנא קשיא, ולא תקטול לון, אמר ליה קודשא בריך הוא, חייך בההוא דינא ממש תהא דאין, מה כתיב **אולם שלח נא ידך וגע אל עצמו ואל בשרו וגו׳** (איוב ב ה) , במה דאיהו דן ביה אתדן, ואף על גב דבכל שאר הוה דחיל לקודשא בריך הוא.

תא חזי, מה כתיב? **אך את נפשו שמור**, ואתיהיב ליה רשו למשלט על בשרא, בגין רזא דכתיב **קץ כל בשר בא לפני** (בראשית ו יג) , ואוקמוה בא לפני ודאי, ודא איהו קץ כל בשר ולא רוחא, ואתמר דאיהו קץ דאתי מסטרא דחשך, כמה דאת אמר **קץ שם לחשך ולכל תכלית הוא חוקר** (איוב כח ג) , ולכל בשרא, בגין דאית קץ אחרא ואקרי **קץ הימין** (דניאל יב יג) , ודא איהו קץ אחרא מסטרא דשמאלא דאיהו חשך, ועל דא אתייהיב ליה רשו בעצמו ובשרו.

ותסיתני בו לבלעו -- אי הכי לאו בדינא הוה, אלא במימר ההוא מקטרגא דאסית ליה ואסטי ליה, אלא כלא בדינא הוה, והכי אמר לו אליהוא, **כי פעל אדם ישלם לו וכארח איש ימציאנו** (איוב לד יא) , והכי הוה כמה דאתמר, כמה דאיהו גזר הכי אתגזר עליה, והאי דאמר ותסיתני בו לבלעו חנם, ותסיתני לבלעו חנם לא כתיב, אלא ותסיתני בו, ביה קיימא בדעתיה, דאיהו חשיב דהא תסיתני, כמה דאמר (שם י ג) ועל עצת רשעים הופעת, (אמר איוב התפתית על מימר דההוא מקטרגא).

כגוונא דא **ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו** (תהלים עח לו) -- ״ויפתוהו ויכזבו לו״ לא כתיב, אלא **ויפתוהו בפיהם**, בפיהם קיימא מלה דא דהא אתפתה.

דף לג עמוד ב

אמר רבי אבא, כלא הוא שפיר, אבל הכי אוליפנא דשטן סליק ואסטין, וכי איהו יכיל לאסטנא, אין, דהא איהו מלך זקן וכסיל, דכתיב **טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל** (קהלת ד יב) , ועל דא יכיל לאסטנא לבר נש, מאי טעמא בגין דאיהו מהימן על עובדוי דבני נשא.

תא חזי האי בדינא דיחיד, אבל בדינא דעלמא כתיב **וירד יהו״ה לראות** (בראשית יא ה) , (שם יח כא) **ארדה נא ואראה** - דלא אתייהיב מהימנותא אלא בידיה בלחודוי, דהא לא בעא לאובדא עלמא על מימר דההוא מקטרגא, דתיאובתיה איהו תדיר לשיצאה, מנלן דכתיב **קץ שם לחשך ולכל תכלית הוא חוקר** (איוב כח ג) , לשיצאה כלא הוא חוקר, ודא איהו קץ כל בשר בא לפני ודאי, בגין לשיצאה.

ותא חזי, **ויהי היום ויבואו בני האלהי״ם להתיצב על יהו״ה** כמה דאתמר, וההוא יומא קיימין תרין סטרין לקבלא בני עלמא, כל אינון דאתיין קמי קודשא בריך הוא בתיובתא ובעובדין טבין, אינון זכין למהוי כתיבין לגביה דההוא סטרא דאיהו חיים, ואפיק תוצאות חיים, ומאן דאיהו מסטריה אכתיב לחיים, וכל אינון דאתיין בעובדין בישין, אינון כתיבין להההוא סטרא אחרא דאיהו מותא, ואקרי מות וביה שריא מותא, ובההוא יומא קיימין אלין תרין סטרין חיים ומות, אית מאן דאכתיב לסטרא דחיים, ואית מאן דאכתיב לסטרא דמות. ולזמנין דעלמא שריא באמצעיתא, אי קיימא חד זכאה בעלמא דאכרע עלייהו, כלהו קיימין ואכתיבו לחיים, ואי חד חייבא אכרע עלמא, כלהו אכתיבו למיתה, וההוא זמנא עלמא הוה קיים באמצעיתא, וההוא מקטרגא בעא לאסטאה.

מיד מה כתיב **השמת לבך על עבדי איוב כי אין כמוהו בארץ וגו׳**, כיון דאשתמודע איהו בלחודוי, מיד אתקיף ביה מקטרגא, ועל דא תנינן, דלא אצטריך ליה לבר נש לאתפרשא מכללא דסגיאין, בגין דלא יתרשים איהו בלחודוי, ולא יקטרגון עליה לעילא. דכתיב בשונמית **ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת** (מ״ב ד יג) , לא בעינא לאפקא גרמי מכללא דסגיאין, בתוך עמי יתיבנא עד יומא דא, ובתוך עמי בכללא חדא אשתמודענא לעילא.

והכא איוב כיון דאשתמודע לעילא ואתרשים, מיד אתקיף ביה מקטרגא, ואמר החנם ירא איוב אלהי״ם, כל מה דדחיל לך ואתתקף לאו למגנא עביד, הלא אתה שכת בעדו ובעד וגו׳, אבל טול כל האי טבא דאנת עבד ליה, ומיד אם לא על פניך יברכך, ישבוק לך ויתדבק בסטרא אחרא, דהא השתא בפתורך איהו אכיל, סליק פתורך מניה ונחזי ממאן איהו, ובאן סטרא יתדבק, מיד ויאמר יהו״ה אל השטן הנה כל אשר לו בידך, לאחזאה דדחילו דאיוב לגביה דקודשא בריך הוא הוה לנטרא עותריה.

ומהכא אוליפנא, דכל אינון דדחלין ליה לקודשא ברוך הוא על עותרייהו או על בנייהו, לאו איהו דחילו כדקא יאות, ועל דא קטרג ההוא מקטרגא ואמר, החנם ירא איוב אלהי״ם, הלא אתה שכת בעדו וגו׳, מעשה ידיו ברכת, ועל דא איהו דחיל לך, ואתייהיב ליה רשו לקטרגא ביה, ולאחזאה דלא פלח איוב לקודשא בריך הוא ברחימו, דכיון דאתנסי נפק מאורחא ולא קאים בקיומיה, מה כתיב בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו, לא חטא בשפתיו, אבל ברעותיה חטא, ולבתר חטא בכלא.

ואי תימא דלא אתנסי בר נש, הא כתיב **יהו״ה צדיק יבחן וגו׳** (תהלים יא ה) , ובגין כך אתנסי איוב, ואף על גב דלא קאים בקיומיה כדקא יאות, לא נפק מתחות רשותא דמריה לאתדבקא בסטרא אחרא. וכמה הוה ההוא נסותא דיליה, תריסר ירחי, שולטנותא דההוא סטרא אחרא, כמה דתנינן דינא דחייביא בגיהנם י״ב ירחי, ובגין דלא אתדבק בסטרא אחרא, כתיב **ויהו״ה ברך את אחרית איוב מראשיתו** (איוב מב יב) .

דף לד עמוד א

רבי שמעון אמר, האי דאיוב לאו נסותא איהו דקודשא בריך הוא, כנסותא דשאר צדיקיא, דהא לא כתיב והאלהי״ם נסה את איוב, כמה דכתיב (בראשית כב א) והאלהי״ם נסה את אברהם, דאברהם איהו בידיה אקריב לבריה יחידאי דיליה לגבי קודשא בריך הוא, ואיוב לא יהיב כלום ולא מסר ליה לקודשא בריך הוא כלום, ולא אתמר ליה, דהא גלי קמיה דלא יכיל לקיימא ביה, אבל אתמסר בידא דמקטרגא, ובדינא דקודשא בריך הוא אתעביד, וקודשא בריך הוא אתער דינא (בדינא) דא להההוא מקטרגא לגביה, הדא הוא דכתיב (איוב א ח) השמת לבך על עבדי איוב וגו׳.

פתח ואמר, (בראשית ד ג) **ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה** -- ״מקץ ימים״ ולא ״מקץ ימין״, איהו דחה לקץ ימין, ואתקריב לקץ ימים. והא אוקימנא (דניאל יב יג) ואתה לך לקץ, ואמר דניאל לאן קץ, לקץ הימין או לקץ הימים, עד דאמר ליה לקץ הימין. ועל דא דוד דחיל ואמר (תהלים לט ה) **הודיעני יהו״ה קצי ומדת ימי מה היא**, או לקץ הימים או לקץ הימין. והכא מה כתיב, ויהי מקץ ימים ולא מקץ ימין, ובגין כך לא אתקבל קרבניה דהא מסטרא אחרא הוה (כלא).

תא חזי מה כתיב, **והבל הביא גם הוא**. מאי ״גם הוא״? לאסגאה דא בדא, קרבניה לקודשא בריך הוא הוה כלא, ועקרא דקרבנא לקודשא בריך הוא, ויהב חולקא לסטרא אחרא, כמה דאת אמר ומחלביהן, וקין עקרא עבד מקץ ימים, רזא דסטרא אחרא, ויהיב חולקא לקודשא בריך הוא ועל דא לא אתקבל. באיוב מה כתיב (איוב א ד) **והלכו בניו ועשו משתה וגו׳ ושלחו וקראו לשלשת אחיותיהם לאכל ולשתות עמהם, ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו׳**, ובמשתיא בכל יומא מקטרגא שכיח, ולא יכיל ליה. מנא לן? דכתיב (שם י) **הלא אתה שכת בעדו ובעד ביתו ובעד כל אשר לו מסביב**, ולעולם לא יהיב חולקא כלל לגביה, דהא (נ״א מה) כתיב (שם ה) **והעלה עולות מספר כולם**, עולה סלקא לעילא לעילא, ולא יהיב חולקא לסטרא אחרא, דאלמלא יהב ליה חולקא, לא יכיל ליה לבתר, וכל מה דנטל מדיליה נטל.

ואי תימא אמאי אבאיש ליה קודשא בריך הוא? אלא דאלמלא יהב ליה חולקא, יפני ארחא ויסתלק מעל מקדשא, וסטרא דקדושה אסתליק לעילא לעילא, ואיהו לא עבד כן, ועל דא קודשא בריך הוא תבע בדינא. תא חזי, כמה דאיהו אתפרש ולא אכליל טוב ורע, איהו דן ליה בההוא גוונא, יהיב ליה טוב, ולבתר רע, ולבתר אהדריה לטוב, דהכי אתחזי לבר נש למנדע טוב ולמנדע רע, ולאהדרא גרמיה לטוב, ודא איהו רזא דמהימנותא.

תא חזי איוב מעבדי פרעה הוה, ודא הוא דכתיב ביה (שמות ט כ) **הירא את דבר יהו״ה מעבדי פרעה**. תא חזי דלא בעא קודשא בריך הוא לאעקרא איוב מאתריה, דאיהו הוה מכסי (נ״א כולא בעא קודשא בריך הוא לאעקרא מאתרייהו, איוב הוה מכסה) (נ״א איוב חכים הוה) על פרעה, כיון דאתחלש, עבד נוקמין לפרעה.

אמר רבי שמעון, השתא אית לגלאה רזין דאינון מתדבקין לעילא ותתא. מה כתיב **בא אל פרעה**. ״לך אל פרעה״ מבעי ליה? מאי ״בא״? אלא דעייל ליה קודשא בריך הוא אדרין בתר אדרין, לגבי תנינא חדא עלאה תקיפא, דכמה דרגין משתלשלין מניה, ומאן איהו, רזא דתנין הגדול. ומשה דחיל מניה, ולא קריב אלא לגבי אינון יאורין ואינון דרגין דיליה, אבל לגביה דחיל ולא קריב, בגין דחמא ליה משתרש בשרשין עלאין. כיון דחמא קודשא בריך הוא

דדחיל משה, ושליחן ממנן אחרנין לעילא לא יכלין לקרבא לגביה, אמר קודשא בריך הוא, (יחזקאל כט ג) **הנני עליך פרעה מלך מצרים, התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו**, וקודשא בריך הוא אצטריך לאגחא ביה קרבא ולא אחרא, כמה דאת אמר אני יהו״ה, ואוקמוה רזא דחכמתא דהתנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו, לאינון מארי מדין, דידעין ברזין דמאריהון.

פתח רבי שמעון ואמר, (בראשית א כא) **ויברא אלהי״ם את התנינם הגדולים ואת כל נפש החיה הרומשת אשר שרצו המים למיניהם** -- האי קרא אוקמוה ליה, אבל ויברא אלהי״ם את התנינים הוא רזא, דא

דף לד עמוד ב

לויתן ובת זוגו, תנינם חסר כתיב, בגין דקטל לנוקבא, וסלקה קודשא בריך הוא לצדיקיא ואוקמוה.

התנים הגדול, תשע יאורין אינון דאיהו רביץ בינייהו, וחד יאורא איהו דמימוי שכיכין, וברכאן דמימין דגנתא נפלין ביה תלת זמנין בשתא, וכד תרין זמנין מתברך ההוא יאורא ולא כל כך, וכד חד לאו הכי. והאי תנינא עאל בההוא יאורא, אתתקיף ואזיל ושאט, עאל גו ימא ובלע נונין לכמה זינין, ושליט ותב להההוא יאורא, אלין תשעה יאורין אזלין וסלקין, וסחרניה כמה אילנין ועשבין לזנייהו.

יאורא קדמאה, נפקא מסטרא שמאלא בחד צנורא דנגיד ונפיק תלת טפין, וכל טפה וטפה אתפרש לתלת טפין, וכל טפה וטפה אתעביד מניה יאורא חד, ואלין אינון תשעה יאורין דמתתקפין ואזלין, ושאטן וסחרן בכל אינון רקיעין. ממה דאשתאר מאינון טפין כד סיימין למיפק, אשתאר טפה חדא דנפקא בשכיכו, נפל בינייהו, ואתעביד מניה יאורא חדא, האי יאורא איהו ההוא דאמרן דאזלא בשכיכו. האי יאורא, כד ההוא נהר דנגיד ונפיק, אפיק טפין אחרנין רברבאן (ס״א דברכאן) מסטרא דימינא, מה דאשתאר מאינון טפין, אשתאר טפה חדא בשכיכו מאינון ברכאן, ונפל בההוא יאורא דאיהו שכיך, והאי איהו יאורא דעדיף מכלהו. כד נפקין ומתפרשן אינון ארבע נהרין דנפקין מגנתא דעדן, ההוא דאקרי פישון נפיל בההוא יאורא ואתכליל ביה, ועל דא מלכות בבל אתכליל בהאי, ופישון איהו מלכות בבל, מיאורא דא אתזנו ואתמליין כל אינון יאורין אחרנין. בכל יאורא ויאורא אזלא ושאט חד תנינא, ואינון תשע, וכל חד וחד נקיב נוקבא ברישיה, כמה דאת אמר (תהלים עד יג) שברת ראשי תנינים וגו׳, ואפילו האי התנין הגדול הכי הוא, בגין דכלהו נפחין רוחין לגבי עילא ולא לתתא.

כתיב **בראשית ברא אלהי״ם**, וכתיב **ויברא אלהי״ם את התנינים הגדולים**, בכל עובדא דאינון עשר אמירן, קיימין לקבלייהו אינון עשר יאורין, וחד תנינא מתפרפרא (ס״א מתפרשא) (ס״א מתרפרפא) ברוחא לקבל כל חד וחד, ועל דא חד לשבעין שנין מזדעזע עלמא, בגין דהאי התנין הגדול כד הוא סליק סנפירוי ואזדעזע, כדין כלהו מזדעזען באינון יאורין, וכל עלמא מזדעזעא וארעא מתחלחלת, וכלהו כלילן בהאי תנין הגדול.

והארץ היתה תוהו וגו׳ -- אמר רבי שמעון, עובדא דבראשית חבריא לעאן ביה וידעין ביה, אבל זעירין אינון דידעין לרמזא עובדא דבראשית ברזא דתנין הגדול, ועל דא תנינן דכל עלמא לא משתלשלא אלא על סנפירוי דדא. תא חזי, והארץ היתה תהו ובהו וגו׳, תנינן היתה ואוקימנא, בגין דבהאי יאורא קדמאה דקאמרן, כד האי התנין הגדול עאל ביה, כדין אתמלייא ושטיף ודעיך ניצוצין דאתלקטו באינון עלמין דאתחרבו בקדמיתא.

אינון תנינין אחרנין דקאמרן הוו ולא הוו, אמאי, בגין דאתחלש חילייהו, דלא יטשטשון עלמא, בר חד זמנא לשבעין שנין, ואינון אתתקפו בחילא דההוא תנין הגדול, והאי איהו בלחודוי לאתתקפא, ואלמלא נוקביה קיימת לגביה, לא יכיל עלמא למסבל לון. (ובגין כך) עד לא קטל קודשא בריך הוא לנוקבא, הארץ היתה תהו (ובהו), תהו היתה, ולבתר דקטל לה, הוה בהו, שראת לאתקיימא, וחשך על, עד לא הות נהירא עובדא דעבד, מה עבד קודשא בריך הוא, מחץ רישיה דדכורא לעילא ואתכפיא. בגין דהא תהומא לתתא לא הוה נהיר, מאי טעמא לא הוה נהיר, בגין דהאי התנין הגדול הוה נשיב רוחא על תהומא ואחשיך ליה, ולא מרפרפא לתתא, ועבר (נ״א ועכ״ד) רוחא אחרא דלעילא, ונשב (נ״א דנשב) ובטש בההוא רוחא ושכיך ליה, הדא הוא דכתיב ורוח אלהי״ם מרחפת על פני המים, והיינו דתנינן דקודשא בריך הוא בטש רוחא ברוחא וברא עלמא.

ויאמר אלהי״ם יהי אור ויהי אור -- נהיר נהירו דלעילא, ובטש

דף לה עמוד א

על גבי רוחא דנשיב, ואסתלק מעל תהומא, ולא חפא ליה, כיון דתהומא אתנהיר ואיהו אסתלק, כדין הוה נהירו, דא נהיר על רישיה, ומיא הוו נפקי מגו אפותיה, ורוחא נשיב לעילא ונהיר מנהירו דא, עד דהוה נחית נהוריה מנצנצא לשבעין ותרין נהורין דשמשא. כיון דאינון נהורין אתרשימו בגו שמשא

לתתא, הוו חייביא דעלמא ידעין בהו, והוו פלחין לשמשא, כיון דאסתכל קודשא בריך הוא באינון חייביא, סליק נהוריה וגניז ליה, אמאי גניז ליה, בגין דההוא תנין הוה סליק ונחית ובטש באינון יאורין, עד דגנז ליה ולא אתגליא, וזרע ליה זרועא בחד צדיק, דאיהו גננא דגננא, וזרועא דזרע בגנתא בגניזו בטמירו, (ס״א האי) דהאי אור איהו.

כד האי התנין הגדול חמי, דצמח בגנתא זרועא דאור דא, כדין אתער לסטרא אחרא, להההוא נהר דאקרי גיחון, ואתפלגו מימוי דהאי גיחון, חד שבילא דיליה איהו אזיל גו ההוא זרועא דאצמחא גו גנתא, ואנהיר ביה ברבו דזרועא דא, ואקרי גיחון. ומגו ההוא רבו דזרועא דא, אסתלק לרבו שלמה מלכא כד אסתלק למלכו, דכתיב (מ״א א לג) והורדתם אותו אל גיחון, וכתיב ומשח אותו שם, שם ולא באתר אחרא, בגין דהוה ידע דוד מלכא דא, ומימוי אחרנין אסתלקו למלכו אחרא, ודא איהו מלכא דאיהו תקיפא.

והאי התנין הגדול אתער ליה, ואסתלק סנפירוי דהאי תנין בההוא נהר לאתתקפא ביה, וכל אינון שאר יאורין כלהו סלקין ונחתין בתוקפא דהאי התנין הגדול, ותב ועאל להההוא יאורא שכיכא ואשתכך ביה. וכדין כד ההוא אור אתגניז, (ס״א לנטלא) לעיולא ליה ההוא גננא דקאמרן, כדין נפק חשך קדמאה, ובטש על רישיה בההוא נוקבא דאתמתחא ביה, ואתפרש חד חוטא בין ההוא נהירו דאור דא דאתגניז, ובין ההוא חשוכא דחשך דא, דכתיב (בראשית א ד) **ויבדל אלהי״ם בין האור ובין החשך**.

האי תנין תב בההוא פרישו דהאי חוטא דאפריש, ואפריש לאינון (נ״א בין אינון) יאורין גו חשוכא, ואתפרשו נונין לזנייהו אלין מאלין בההוא פרישו, וכד אתפרשו מיין עלאין קדישין, כל אינון יאורין אתפרשו, ועאלו לגו ההוא יאורא שכיכא דאתבריר מכלהו, ונפקין ועאלין ביה תלת זמנין ביומא. וכל אינון נונין דמגדלן גו אינון יאורין פרישן אלין מאלין, ואקרין לילות, ואלין אינון ראשין לכל אינון נונין דנפקין לבר, ואלין שלטין על כלהו, ואלין אקרון בכורי מצרים, ומהכא אתבדרו לבר בוכרין, וכלהו אתזנו משקיו דאינון יאורין.

והאי התנין הגדול שלטא על כלהו, וכלא בפרישו דמיין עלאין, דכתיב ויהי מבדיל בין מים למים, ואתרשימו מיין קדישין עלאין ואתפרשו לעילא, ומיין תתאין אתפרשו כלהו אלין מאלין, קדישין ודלא קדישין, ועל דא אקרון מלאכין עלאין פרישן, בגין דאתפרשו אלין מאלין לזנייהו.

ויאמר אלהי״ם תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע -- רזא דא, כד האי התנין הגדול הוה נשיב רוחא בההוא נוקבא, ומרפרפא לגבי עילא, כל אינון עשבין הוה מהפך לון ליבישו, עד דרוחא אחרא נשיב בההוא רוחא ושכיך ליה לתתא, ועשבין צמחו כמלקדמין ושלטין ומשבחן ואודן קמי קודשא בריך הוא.

מסטר שמאלא, לגו יאורא שכיכא נפקין בעירין לזנייהו, ואזלין למקרב לגבי דאינון עשבין ולא יכלין, ותבין לאתרייהו, כל אלין יאורין אזלין ושאטין עם ההוא תנינא דשליט בהו, וסחרין לאינון עשבין ולא יכלין, בר לזמנין דרוחא עלאה לא נשיב, ואיהו מרפרפא רוחא בההוא נוקבא דלעילא כמה דאוקימנא, כדין שליט ההוא רוחא על אינון עשבין, ויאורא שכיכא תב לאתריה, וסלקא ונחתא, ובגין דמימוי שכיכין אזיל בשכיכו. והאי התנים הגדול סלקא לגבי אינון יאורין, ועשבין כלהו מגדלן סחרניה דההוא יאורא שכיכא, ואלין (נ״א ואינון) מגדלין בכל עיבר, כדין סלקא ההוא תנינא ואתרבי ביניייהו, ותב לכל אינון יאורין.

ויאמר אלהי״ם יהי מארת ברקיע השמים -- דא איהו נחש בריח, אמאי בריח, בגין דסגיר לתרין סטרין, ולא נפיק לעלמין אלא חד זמנא ליובלא. ובספרי קדמאי, דא נחש עקלתון דאיהו בעקימו תדיר, ואייתין לווטין על עלמא, כד האי קם אתבר תוקפיה

דף לה עמוד ב

דההוא תנינא, ולא יכיל למיקם עד דאביד גשמיה. בגין דקודשא בריך הוא כפיף ליה גו ימא כד עאל לגביה, ואיהו דרך על תקפיה דימא, ותקפיה דימא דא איהו תנינא, כמה דאת אמר (איוב ט ח) ודורך על במתי ים, וכד האי נחש קם, כדין מה כתיב (ישעיה כז א) והרג את התנין אשר בים, דא איהו התנין הגדול, ועל דא כתיב (יחזקאל כט ג) הנני עליך.

ודא נחש איהו מארת, בלווטין לכלא, בגין דאיהו תקיפא עליה, בתוקפיה דההוא נהר רברבא דאקרי חדקל, והא אוקימנא. ההוא נחש איהו ביבשתא, כד נפקין דא בדא, דא דביבשתא אתתקף תדיר, בגין דכל אורחוי ותקפוי ביבשתא איהו, ואכיל ארעא ועפרא תדיר, כמה דאת אמר (בראשית ג יד) ועפר תאכל כל ימי חייך, דא גדיל בעפרא ודא גדיל במיא, נחש דאתגדיל במיא לאו תקיפא כהאי דאתגדיל ביבשתא, ועל דא כתיב (שם א יד) מארת חסר,

דדא אזדמן לגבי ההוא דמיא, ואף על גב (ודא לא) דאזדמן לגביה, לא אגח לגביה אלא קודשא בריך הוא בלחודוי, דקטיל ליה מגו ימא, כמה דאוקימנא, בגין גסות רוחא דביה, כמה דאת אמר (יחזקאל כט ג) אשר אמר לי יארי וגו׳:

ועבר יהו״ה לנגוף את מצרים וגו׳ -- תנא אמר רבי יוסי, האי קרא קשיא, וכי וראה את הדם ואחר כך ופסח, דמשמע דסימנא הוא דעביד, ואי תימא בגין דמא דאיהו מצוה, אמאי לבר, ואמאי בתלת דוכתי דפתחא, והא כתיב (דניאל ב כב) הוא גלי עמיקתא וגו׳, ומאי טעמא בעא דאתגליא דמא על המשקוף ועל שתי המזוזות. אלא תנא, כתיב (דברים לב יט) **וירא יהו״ה וינאץ**, וכתיב (בראשית ו ה) **וירא יהו״ה כי רבה רעת האדם בארץ**, ותנינן לא אתחזי אשגחותא דלעילא, אלא כד אתחזי לתתא עובדא, דאתעבידו עובדא מניה, ועל דא (נ״א ועד דעבדין עובדא לתתא) לא משגיחין לאבאשא בר הרהורא דע״ז, דכתיב (דברים יא טז) השמרו לכם פן יפה לבבכם, ומדאתעביד עובדא אשגחותא דלעילא אתער, ובגין כך כלא בין לטב בין לביש בעובדא תליא מלתא.

אמר רבי יוסי, כל שוקי מצרים מליין טעוון הוו, ועוד דבכל ביתא וביתא הוו שכיחי זינין, דמתקטרי בחרשייהו באינון כתרין תתאין דלתתא, ומתערין רוח מסאבא בגווייהו, ורזא דמלה תנא, כתיב ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף, והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות, אגודת אזוב למה, **בגין לבערא רוח מסאבא מבינייהו,** (נ״א האי קרא קשיא, וכי ראה את הדם ואח״כ ופסח, דמשמע דסימנא הוא דעביד, אמאי, והא כלא גליא קמי קודשא בריך הוא, וכתיב הוא גלי עמיקתא ומסתרתא, אלא תנא כתיב וירא יהו״ה וינאץ וגו׳, וכתיב וירא יהו״ה כי רבה רעת וגו׳, ותנינן לא אתחזי אשגחותא לעילא אלא כד אתחזי לתתא עובדא, ומדאתעבד עובדא אשגחותא לעילא אתער, ובגין כך כולא בין לטב בין לביש בעובדא תליא מלתא, ולקחתם אגודת אזוב וגו׳, אגודת אזוב למה, ומאי טעמא בעא דאתגלייא דמא על המשקוף ועל שתי המזוזות, אמר רבי יוסי, כל שוקי מצרים מליין טעוון הוו, ובכל ביתא וביתא הוו שכיחי זינין, דמתקטרין בחרשייהו באינון כתרין תתאין דלתתא, ומתערין רוח מסאבא בגווייהו, ועל דא אגודת אזוב, בגין לבערא רוחי מבינייהו), ולאחזאה בפתחייהו בהני תלת דוכתי מהימנותא שלימתא, חד הכא וחד הכא וחד בגווייהו, ובגין כך ופסח יהו״ה על הפתח, ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף, משום דחמי שמא קדישא רשים על פתחא.

אמר רבי יהודה, אי הכי אמאי דמא, דהא תנינן חוור וסומק וחד דכליל ביני גווני? אמר ליה, תרי דמי הוו, חד דמילה וחד דפסחא, דמילה רחמי, דפסחא דינא, אמר רבי יהודה, לאו הכי, אלא כמה דאוליפנא, דקודשא בריך הוא אחזר ההוא דמא לרחמי, כאילו הוו חוור בגו גווני, הדא הוא דכתיב (יחזקאל טז ו) ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואומר לך בדמיך חיי וגו׳, ואף על גב דהוה סומקא אתחזר לרחמי, דכתיב בדמיך חיי, ובגין כך רשים פתחא בתלת סטרין חד הכא וחד הכא וחד בינייהו.

תאני רבי חזקיה, תרין דמי אתחזו, לקבל תרי כתרין דאתחזו (נ״א דאתערו) לעילא בההיא שעתא, אמר רבי יוסי, חד כתרא דכלילא בתרין סטרין טמירין

דף לו עמוד א

ברחמי ודינא.

אמר רבי אבא, בכמה אתרין חס קודשא בריך הוא על בנוי, עבד בר נש ביתא, וקודשא בריך הוא אמר ליה כתוב שמי ושוי לפתחך, ואת שרי לגו ביתא, ואנא אותיב לבר בפתחך לנטרא לך, והכא אמר, רשים על פתחא רזא דמהימנותא דילי, ואת שרי לגו ביתך ואנא נטיר לך לבר, דכתיב ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, וכתיב וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח יהו״ה על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף.

תו אמר רבי אבא, כגוונא דשמא קדישא ה׳ עבדו בההוא שעתא, מה שמא קדישא אתחזר בהאי שעתא דינא, אוף הכי אתחזר האי דמא בהאי שעתא דינא, דכתיב וראה את הדם על המשקוף, ועל שתי המזוזות, רשימא דכלהו סומקא, לאתחזאה דהא אתחזר בדינא למעבד נוקמין. ורזא דמלה, כגוונא דהוי לעילא בההוא שעתא, כך בעי לאתחזאה לתתא, אי רחמי רחמי ואי דינא דינא, הדא הוא דכתיב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם וגו׳, ולזמנא דאתי כתיב, (ישעיה סג א) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה, דזמין לאחזאה (נ״א לאתחזרא) כלהו דינא למעבד נוקמין.

ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר -- מאי טעמא? משום דתנינן אמר רבי יצחק (אמר רבי ירמיה), לא ליבעי ליה לאיניש למיזל בשוקא, ולאשתכחא בשוקא, בזמנא דדינא תליא במתא, דכיון דרשותא אתייהיב למחבלא, מאן דפגע ביה אתזק, והכא משום דדינא אשתכח, לא בעיא לנפקא לבר. תניא אמר רבי יוסי, בההוא ממש דאשתכח דינא למצראי, בההוא ממש אשתכח רחמי לישראל, הדא הוא דכתיב וראיתי את הדם ופסחתי עליכם, וכן תנא, בכל אינון כתרין קדישין דלעילא, כמה דאשתכח דינא אשתכח רחמי, וכלא בשעתא חדא.

תנא רבי חזקיה, כתיב (ישעיהו יט כב) **ונגף יהו״ה את מצרים, נגוף ורפא** -- נגוף למצרים ורפא לישראל, מאי ורפא, ממאי שנימולו צריכים רפואה, ותנא באותה שעה שנגפו מצראי, באותה שעה נתרפאו ישראל, דתניא אמר רבי יוסי (אמר רבי חזקיה), מאי דכתיב (שמות יב כג) ופסח יהו״ה על הפתח, מאי על הפתח, ופסח יהו״ה עליכם מבעי ליה, אבל על הפתח, על הפתח ממש, זהו פתח הגוף, ואי זהו פתח הגוף, הוי אומר זו מילה.

רבי שמעון אמר [בשעתא דאתפלג כתרא קדישא אתערב ביה דכורא] . ומאן דכורא? חסד עלאה, דמשמע דדא בלא דא לא סלקא, ובגין דא, דא מחי ודא מסי, וכלא בשעתא חדא, וכתיב ופסח יהו״ה על הפתח, על הפתח הידוע, מאי הפתח, משום דאיהו פתחא ומשיכא דרוחא וגופא.

ותא חזי, עד לא אתגזר אברהם, הוה אטים וסתים מכל סטרוי. מדאתגזר אתפתח מכלא, ולא הוי אטים וסתים כקדמיתא. והיינו רזא דתנינן, (בראשית יח א) **והוא ישב פתח האהל** משום דאתגלייא יו״ד, מאי קא מיירי, אלא אמר רבי יצחק, דהוא אשרי בגלויא דא חסד בצדק, ודא הוא פתחא דמשכנא עלאה קדישא, משמע דכתיב ״האהל״-- האהל הידוע. אמר רבי אלעזר, כד אתגלייא האי יו״ד, אתבשר (נ״א אתבסם) ואתברך בפתח האהל דהיא צדק, לאתבסמא בחסד, הדא הוא דכתיב כחום היום, דהוא שעתא דשלטא חסד חולקא דאברהם, ומנא לן דהאי פתח האהל אתבסם לקבליה דאברהם, דכתיב (שם כד א) ויהו״ה ברך את אברהם בכל, דאתבסם בחס״ד מדאתגלייא יו״ד. אמר רבי אבא, **והוא יושב פתח האהל** כמה דכתיב **ויהו״ה ברך את אברהם בכל** דדא הוא פתחא קדישא כתרא עשיראה. **כחום היום** - כמה דאתייהיב ליה כתרא דחסד. הדא הוא דכתיב ״כחום היום״, כמה דיתיב בהאי כך יתיב בהאי, דלא סליק האי בלא האי.

דף לו עמוד ב

דבר אחר: **ועבר יהו״ה לנגוף את מצרים** (שמות יב כג) -- מאי ״ועבר״? דעבר על שורי דינא דכתרין (נ״א דקטרין), דהוו מתקשרי בכתרין אחרנין דלעילא, ושרא להו מקיומיהון, ועבר על אורחוי, בגין למעבד בהו דינא ולנטרא להו לישראל, וכדין הוא כל ועבר ועברתי ויעבר, דקודשא בריך הוא אעבר על כל אורחוי, או לדינא או לרחמי, הכא ועבר בגין למעבד דינא, התם ויעבר בגין לרחמא:

ויהי בחצי הלילה ויהו״ה הכה כל בכור וגו׳ -- (כתיב (תהלים סט יד) ואני תפלתי לך יהו״ה עת רצון וגו׳). רבי חייא ורבי יוסי הוו אזלי מאושא ללוד, והוה רבי חייא רכיב בחמרא, אמר רבי יוסי, נתיב הכא ונצלי, דהא מטא זמנא דצלותא דמנחה, ותנינן לעולם יהא אדם זהיר בצלותא דמנחה, אמאי יהא זהיר, משום דהיא שעתא דתלייא דינא, ובעי בר נש לכוונא דעתיה, נחת רבי חייא וצלי. עד דהוו אזלי נטה שמשא למיעל, אמר רבי חייא לרבי יוסי, אמאי את שתיק, אמר רבי יוסי, מסתכל הוינא בדעתאי, דלית עלמא מתקיימא אלא על רישיהון דעמא, אי רישי עמא זכאין טב לעלמא טב לעמא, ואי לא זכאין ווי לעלמא ווי לעמא.

אמר רבי חייא ודאי כך הוא. מנלן? דכתיב (דה״ב יח טז) **ראיתי את כל ישראל נפוצים על ההרים כצאן אשר אין להם רועה, ויאמר יהו״ה לא אדונים לאלה, ישובו איש לביתו בשלום** -- ״ישובו״, ״ישבו״ מבעי ליה? ״לביתו״, ״בביתו״ מבעי ליה, דהא באתרייהו קיימי? אלא הכי תנינן, אי רישא דעמא לא זכי, עמא מתפסן בחוביה. מנלן? דכתיב (ש״ב כד יז) **ויאמר דוד וגו׳ הנה אנכי חטאתי ואנכי העויתי ואלה הצאן מה עשו.** (ס״א וכתיב (דה״א כא יז) ואני הוא אשר חטאתי וגו׳) דוד חב וישראל סבלו, ואי רישא דעמא מתפס בחוביה, עמא משתזבן, דהא דינא לא שריא עלייהו, דכתיב ויאמר יהו״ה לא אדונים לאלה, כלומר (ס״א אם אלו) אלו לא הוו רישין לעמא, מהאי ארחא ישובו איש לביתו בשלום, כלהו משתזבן אי רישיהון מתפסן, ואפילו יהושפט אתגזר עליה לאתענשא משום דאתחבר באחאב, אי לאו ההוא צווחא דכתיב (מ״א כב לב) ויזעק יהושפט.

עד דהוו אזלי רמש ליליא, אמרו מה נעביד אי ניזיל חשך ליליא, אי ניתיב דחלא הוא, סטו מאורחא יתבו תחות אילנא חד, ויתבו והוו אמרי מלי דאורייתא ולא דמיכו. בפלגות ליליא חמו חד אילתא דעברא קמייהו, והות צוחת ורמיאת קלין, שמעו, וקמו רבי חייא ורבי יוסי ואזדעזעו, שמעו חד קלא דמכרזא ואמר, מתערין קומו, ניימין אתערו, עלמין אזדמנו לקדמות מריכון, (דהא קלא נפק דכאיב אילתא דלעילא ותתא, דכתיב (תהלים כט ט) קול יהו״ה יחולל אילות ויחשוף יערות) דהא מריכון נפיק לגן עדן דאיהו היכליה, לאשתעשעא עם צדיקיא, דכתיב ובהיכלו כלו אומר כבוד. אמר רבי חייא, השתא פלגו דליליא ממש, וקלא דא הוא קלא דנפק וכאיב אילתא דלעילא ותתא, דכתיב קול יהו״ה יחולל אילות, זכאה חולקנא דזכינא למשמע דא.

ותא חזי רזא דמלה, בשעתא דקודשא בריך הוא אתחזי על גנתא, כל גנתא אתכנש, ולא מתפרש מעדן, ומהאי עדן מבועי נפקין לכמה אורחין ושבילין, והאי גנתא אתקרי צרורא דחיי, דתמן מתעדנין צדיקיא מנהירו דעלמא דאתי, ובהאי שעתא קודשא בריך הוא אתגלי עלייהו, (ס״א בשעתא דקודשא בריך הוא

אתער בגנתא דעדן לאשתעשעא עם צדיקיא, כרוזא נפיק וקרי (שיר ד טז) עורי צפון ובואי תמן הפיחי גני יזלו בשמיו יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו, מאי ויאכל פרי מגדיו, אלין קרבנין דאתקרבו קמיה מנשמתיהון דצדיקיא, האי בפלגות ליליא, בשעתא אחרא שאר קרבנין ממש), **יתבו רבי חייא ורבי יוסי.**

אמר רבי יוסי, בכמה זמנין שאילנא, האי דכתיב **ויהי בחצי הלילה ויהו״ה הכה כל בכור בארץ מצרים**, אמאי לא הוה ביממא דיתגלי לכל פרסומי ניסא, ואמאי מיתו כל אינון חלשי דבתר רחייא, ואינון טלייא דבני עאנא, ולא מיתו מלכי ופרדשכי וגוברי מגיחי קרבא, כמה דהוה בסנחריב, דכתיב (מ״ב יט לה) **ויצא מלאך יהו״ה ויך במחנה אשור וגו׳** ותנינן כלהו מלכין בני מלכין רופינוס ופרדשכי, התם

דף לז עמוד א

אתחזי גבורתא דחד שליחא דיליה יתיר מהאי דהוה יאות למהוי דיליה יתיר. אמר ליה יאות שאלת, ואנא לא שמענא מידי בהאי, ולא אימא, אבל הא זכינא לכל האי וארחא אתתקן קמן, אנא שמענא דרבי שמעון בר יוחאי מדכי שוקין דטבריא, ניזיל גביה, יתבו עד דהוה נהיר יממא, כד סליק נהורא קמו ואזלו, כד מטו גביה, אשכחוהו דהוה יתיב וספרא דאגדתא בידיה.

פתח ואמר (ישעיה מ יז) **כל הגוים כאין נגדו מאפס ותהו נחשבו לו** -- כיון דאמר ״כל הגוים כאין נגדו״, למה כתיב ״מאפס ותהו נחשבו לו״? אלא אוליפנא, דעתייהו דכל עמין דעלמא, דמהימנותא דלהון הוא כאין, דלא אדבקו עלאין ותתאין, ושויין לקבלייהו מהימנותא דשטותא, אבל מאפס ותהו נחשבו לו, כהאי עלעולא דסחרא (ס״א דפרחא) ברוחא, ומתגלגלא בקיטא בריקניא, הדא הוא דכתיב (דניאל ד ז) וכל דיירי ארעא כלא חשיבין.

עוד פתח ואמר, בראשית ברא אלהי״ם את השמים ואת הארץ, את דא ימינא דקודשא בריך הוא, ואת דא שמאלא, אוליפנא דסטא קודשא בריך הוא ימיניה וברא ית שמיא, וסטא שמאלא וברא ית ארעא, הדא הוא דכתיב (ישעיה מח יג) אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, קורא אני אליהם יעמדו יחדו, מהו יעמדו יחדו, סלקא דעתך שמיא וארעא, לאו הכי, (נ״א מהשמים קורא אני אליהם והארץ לאו הכי), אלא ימינא ושמאלא דאינון א״ת וא״ת, והיאך יעמדו יחדו, בזאת, ההיא דשלטא בפלגות ליליא, דכלילא א״ת בזאת. ותנינן כתיב (קהלת ג יא) את הכל עשה יפה בעתו, א״ת הא דאמרן, הכל, כמה דאת אמר (בראשית כד א) ויהו״ה ברך את אברהם בכל, ותאנא דהיא כתרא דאתקרי זא״ת, דכלילא מא״ת וא״ת, ושלטא בפלגות ליליא בתרין סטרוי ברחמי ודינא, רחמי לישראל, ודינא לעמין עכו״ם.

פתח רבי חייא ואמר, אי ניחא קמיה דמר דנימא חד מלה על מה דאתינא, כתיב, **ויהי בחצי הלילה ויהו״ה הכה כל בכור בארץ מצרים**, ומהאי דאמר מר, אשתמע דהאי פסוקא בההוא מלה אתא, ואנן אורחא אתתקנא קמן למיתי למשאל קמך.

פתח רבי שמעון ואמר, (תהלים קיג ה) **מי כיהו״ה אלהינ״ו המגביהי לשבת וגו׳**. מי כיהו״ה אלהינ״ו, דסליק ואתעטר לאתישבא בכתרא עלאה קדישא, נהירו על כל בוציני דנהירו, כתרין ועטרין, המשפילי לראות, דנחית בכתרוי, מכתרא לכתרא, מנזרא לנזרא, מנהירו לנהירו, מבוצינא לבוצינא, לאשגחא בעלאין ותתאין, הדא הוא דכתיב (שם יד ב) יהו״ה משמים השקיף על בני אדם וגו׳.

תא חזי, כתיב **ויהי בחצי הלילה** - ״כחצי״ מבעי ליה, או כחצות כגוונא דאמר משה. ואי כמה דאמרי חברנא, דלא יימרון אצטגנוני פרעה משה בדאי הוא, הא קושיא באתריה קיימא בתלת גווני, דאפילו ישראל יימרון הכי. חד, דאי הכי הוה ליה למימר ויאמר משה כחצות הלילה, אמאי קאמר כה אמר יהו״ה וגו׳, כמה דלא אתכוון שעתא, דהא לא יתפסון במשה אלא בפטרונא, בגין דאמר כה אמר יהו״ה וגו׳. תרי, דהא משה אמר עד בכור השפחה אשר אחר הרחים, ולא הוה הכי אלא עד בכור השבי אשר בבית הבור, על כל פנים אפילו ישראל נמי יימרון הכי, דהא לא אתבררון מלי. תלת, דאיהו אמר משמא דפטרונא כחצות, וכתיב ויהי בחצי הלילה.

ועוד שאלתא דילכון יתיר על מטול דלא יכיל בעירא למסבל, אמאי הוה בפלגות ליליא ולא ביממא? ואמאי מיתו כל אינון חלשין דבתר רחיא?

אלא כלא רזא עלאה הוא בין מחצדי חקלא. וכלא אתכשר (נ״א אתבשר) בנביאה מהימנא, זכאה חולקיה דמשה, דעליה כתיב (שם מה ג) **יפיפית מבני אדם הוצק חן בשפתותיך, על כן ברכך אלהי״ם לעולם**, (שם ח) **אהבת צדק ותשנא רשע, על כן משחך אלהי״ם אלהי״ך שמן ששון מחבריך** --

דף לז עמוד ב

״יפיפית מבני אדם״-- משת וחנוך. ״הוצק חן בשפתותיך״-- מנח ובניו. ״על כן משחך אלהי״ם אלהי״ך״-- מאברהם ויצחק. ״שמן ששון״-- מיעקב. ״מחבריך״-- משאר נביאי. וכי גבר דסליק בדרגין עלאין דלא סליק בר נש אחרא לא ידע מה דאמר? !

אלא הכי תנינן, האי כתרא דאקרי זא״ת אתקרי אש״ה, כמה דאת אמר (בראשית ב כג) לזאת יקרא אשה, אמאי, משום כי מאיש לקחה זאת. מאן הוא ״איש״? ההוא דאקרי ׳זה׳, ודא הוא איש דכר, כמה דאת אמר (שמות לב א) **כי זה משה האיש**, האיש הזה, ואקרי איש זה, וזה איש. ו׳זאת׳ אתנסיבת מ׳זה׳ דאקרי זכר, ובגין דא איהי ׳תמר׳, דכר ונוקבא, דלא סליק דא בלא דא, תמר, כמה דאת אמר (שיר ג ו) **כתמרות עשן**, מה עשן סליק חוור ואוכם, אוף הכא כלא כליל בה בפלגות ליליא למעבד נימוסוי בחד שעתא, חוור לישראל ואוכם לעכו״ם, ובעוד דהאי ליליא לא אתפלג לא עביד נימוסוי.

מנא לן? מאברהם, דכתיב (בראשית יד טו) **ויחלק עליהם לילה** - דאתפלג למעבד נימוסוי, אוף הכא משה אמר כחצות, (מהו כחצות, כמה דאת אמר (מ״א יח לו) כעלות המנחה, (איוב ה כו) כעלות גדיש, אוף הכא כחצות) כמפלג, דמשה ידע דלא יעביד נימוסוי עד דאתפלג, והכי הוה דלא עביד ליליא נימוסוי עד דאתפלג, בפלגות בתראה עבד נימוסוי, הדא הוא דכתיב ויהי בחצי הלילה, מאי בחצי, בפלגות בתראה, בזמנא דאיהי שלטא ואשתכח האי זאת למעבד נמוסין תדירא, וכל נימוסא דאתעביד בליליא בפלגותא בתראה אתעביד.

ויהו״ה הכה כל בכור -- ״ויהו״ה״-- הוא ובית דינו, ״ויהו״ה״-- הוא ונימוסוי.

״הכה כל בכור״ -- ״הכה״, משה לא אמר אלא ומת וגו׳? מהו ״הכה״? אלא דאתער ׳כה׳ כמה דאגזים משה, דכתיב **והנה לא שמעת עד כה**. ותאנא פרעה חכים הוה מכל חרשוי, ואסתכל בהאי ׳זאת׳ דיעביד ביה דינא, וזמין לחרבא ארעיה, כמה דאמר משה, ״בזאת תדע כי אני יהו״ה״, וביה מה כתיב, ״ויפן פרעה״, מהו ״ויפן״? דאפני לביה מהרהורא דא, כמה דאת אמר (במדבר יב י) ״ויפן אהרן״. **ויבוא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת** -- ״גם״ לרבות האי דזמינא לחרבא ארעיה, ולא שוי לביה לקבליה דזא״ת.

כל בכור -- אפילו דרגין עלאין ותתאין אתברו משולטנהון (ס״א משלשוליהון), כל אינון דשלטין בחכמתא דלהון, דכתיב בארץ מצרים, וכלהו דרגין עלאין ותתאין דאתברו משולטנהון (ס״א משלשוליהון), כלהו בפסוקא אתחזון (נ״א אתרמיזו), דכתיב מבכור פרעה היושב על כסאו, עד בכור השפחה אשר אחר הרחים, וכל בכור בהמה, הא כלהו אתחזון בפסוקא. סתמא דמלה מבכור פרעה היושב על כסאו, כתרא תתאה דקוזמיטא דמלכותא (נ״א ממלכותא) דלעילא, עד בכור השפחה, כתרא שמאלא, תתאה מינה דקוזמיטא, מבתר ארבע (נ״א מכתרי אחר) רחיין, ארבע משיריין, (משמע) משום דכתיב אחר הרחים, (ולא מן הרחים).

וכל בכור בהמה -- תתאין מתתאין נוקבא מנוקבתא, דאשתכחו באתני בבעירי וחמרי ברברבי בזוטרי, ומקבלין מנהון גוברין ונוקבין.

עד בכור השבי אשר בבית הבור -- אינון דנפקין משפחה, די בהון עבדין לאסירי דישתעבדון בהון לעלמין, ולא יפקון לחירו, וברוחצנותא דאלין דרגין סריבו מצראי, די בהון עבדו קשרא לישראל דלא יפקון מן עבדותהון לעלמין. ובהאי אתחזי גבורתא ושלטנותא דקודשא בריך הוא, ודוכרנא דא לא ישתצי מישראל לדרי

דף לח עמוד א

דרין, דאי לא הוה חילא וגבורתא דקודשא בריך הוא, כל מלכי עמין וכל חרשי עלמין וחכימי עלמין, לא יפקון לישראל מן עבדותא, דשרא קטרין דלהון, ותבר כל אינון כתרין בגין לאפקא לון, על דא כתיב (ירמיה י ז) מי לא יראך מלך הגוים כי לך יאתה, כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך.

בכה רבי שמעון, ארים קליה ואתנח. אמר קנטורא דקיטפא אשתכח. חשבתון דשבח קודשא בריך הוא כמה זמנין: (דברים ה ו) **אשר הוצאתיך מארץ מצרים**, א **הוציאך יהו״ה אלהי״ך ממצרים**, טו **ויוציאך יהו״ה אלהי״ך משם**, (שמות יב יז) **הוצאתי את צבאותיכם**, ג **זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים**, (דברים ד לז) **ויוציאך בפניו בכחו הגדול ממצרים**, **ג הוציא יהו״ה אתכם מזה**.

אלא תאנא עשר כתרין אינון לתתא כגוונא דלעילא, וכלהו סתימין בתלתא אלין דאמרן, ותלת קשרין קשירו בהו על תלת דרגין אלין, דבהו עבדו דישראל לא יפקון משעבודהון לעלמין.

זכאין אתון אברהם יצחק ויעקב, דבזכותכון שריאו קטרין, וקודשא בריך הוא דכר תלת קטרי מהימנותא דלכון, הדא הוא דכתיב (שם ב כד) ויזכר אלהי״ם את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב, את אברהם הא קשרא חדא דאברהם, את יצחק הא קשרא תניינא דיצחק, ואת יעקב הא קשרא תליתאה שלימתא דיעקב.

תנא כל זמנין וחגין ושבתין, כלהו דוכרנא להאי, ועל האי אתקיימו כלהו, דאלמלא האי לא הוה נטורא דזמנין וחגין ושבתין, ובגיני כך לא אשתצי דכרנא דמצרים מכל זמנין וחגין ושבתין.

תא חזי, דינא (ס״א דא) הוא יסודא ושרשא דאורייתא וכל פקודוי, וכל מהימנותא שלימתא דישראל. ועוד אמאי לא הוה ביממא דשאילתו, תנינן, כתיב היום אתם יוצאים, וכתיב הוציאך יהו״ה אלהי״ך ממצרים לילה, אלא תאנא עקרא דפורקנא דישראל לא הוה אלא בלילה, דליליא שרא קטרין ועבד נוקמין, ויומא אפיק לון בריש גלי, הדא הוא דכתיב (במדבר לג ג) יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים, (נ״א הוא ועוד לילה שארי קטרין ועבד נוקמין ודינין, ויומא גלי ופרסם ניסא ונוקמא דאתעביד, הדא הוא דכתיב יצאו בני ישראל ביד רמה וגו׳), וכתיב ומצרים מקברים את אשר הכה יהו״ה בהם כל בכור, דא הוא פרסומי ניסא.

אתו רבי חייא ורבי יוסי אשתטחו קמיה ונשקו ידוי, ובכו ואמרו, גליפין עלאין ותתאין, זקפן רישא בגינך. עבד קודשא בריך הוא ירושלים לתתא כגוונא דלעילא, עבד (רבי שמעון בר יוחאי) שורי קרתא קדישא ותרעוי, מאן דעייל לא עייל עד דיפתחון תרעין, מאן דסליק לא סליק עד דיתתקנון דרגין דשורי, מאן יכיל למפתח תרעין דקרתא קדישא, ומאן יכיל לאתקנא דרגין דשורי, דא רבי שמעון בר יוחאי דאיהו פתח תרעין דרזי דחכמתא, ואיהו אתקין דרגין עלאין, וכתיב (שמות לד כג) יראה כל זכורך את פני האדון יהו״ה, מאן פני האדון יהו״ה, דא רבי שמעון בר יוחאי, דמאן דאיהו דכורא מן דכורייא בעי לאתחזאה קמיה.

אמר לון עד השתא לא סיימנא מלה דשאלתא דילכון, דהא תנינן ויהו״ה הכה כל בכור, כל בכור סתם כדקאמרן, וכלא הוה, כמה דאינון דמיתו, אינון קטורי קטרין דהוו משתמשי בחרשייהו באינון כתרין, מנהון משתמשי בעלאי ומנהון בתתאי, ואף על גב דכלהו תתאין אינון. וכל ארעא דמצרים מליא חרשין הות, וכתיב כי אין בית אשר אין שם מת, ואתעביד דינא בכלא, בשעתא דאתכנשו כלהו בבתיהון, ולא הוו מתפזרי במדברא ובחקלא, אלא כלהו אשתכחו בבתיהון, (ואור הנר יפה לבדיקה מבחוץ) ועבד ליליא דינוי בכלא בההיא שעתא. ותנא הוה נהיר ליליא כיומא דתקופה דתמוז, וחמא כל עמא דינוי דקודשא בריך הוא, הדא הוא דכתיב (תהלים קלט יב) ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה. ובשעתא דנפקו אשתכחו כלהון מתין בשוקין לעיניהון דכלא, בעיין לאקרבא להו ולא אשכחו, ודא אקשי להו מכלא, חמו לישראל נפקין

דף לח עמוד ב

לעיניהון בחד גיסא, וחמו למיתיהון באידך גיסא, ובכלא הוה פרסומי ניסא, דלא הוה כהאי מיומא דאתברי עלמא.

ותא חזי כתיב, **ליל שמורים הוא ליהו״ה להוציאם וגו׳, הוא הלילה הזה ליהו״ה שמורים לכל בני ישראל וגו׳** -- האי פסוקא קשיא, כיון דאמר ״ליל״, מהו ״שמורים״ ולא ״שמור״? ״שמור״ מבעי ליה! וכתיב ״הוא הלילה הזה״ - ״ליל״ קאמר בקדמיתא ובתר ״לילה״?! אלא הכי תנינן, כתיב (דברים כב כג) **כי יהיה נערה בתולה** - ״נער״ כתיב. מאי טעמא? משום דכל זמן דלא קבילת דכר אתקרי נער, מדקבילת דכר אתקרי נערה. אוף הכא ״ליל״ עד לא קבילת דכר, ואף על גב דכתיב ביה שמורים, דכר הוה זמין לאתחברא עמה, ובשעתא דאתחבר עמה דכר כתיב הוא הלילה הזה ליהו״ה שמורים, שמורים דכר ונוקבא, ובגיני כך כתיב הלילה הזה.

ובאתר דאשתכחו דכר ונוקבא, לית שבחא אלא לדכורא, והכי שבחו ישראל בתושבחתייהו לדכורא ולא לנוקבא, הדא הוא דכתיב (שמות טו ב) זה אלי ואנוהו, דלית שבחא באתר דדכורא ונוקבא אשתכחו אלא לדכורא, ועל דא (נ״א ולדא) מחכאן ישראל, דכתיב (ישעיה כה ט) זה יהו״ה קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו, משום דהכי זמין למעבד להו, דכתיב (מיכה ז טו) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

ורזא דא הכי הוא, כגוונא דהכא ליל ולילה, כך זמין קודשא בריך הוא למעבד להו, דכתיב (ישעיה כא יב) **שומר מה מלילה שומר מה מליל**. מה להלן שמירה וליל, אוף כאן שמירה וליל, מה להלן שמירה ולילה, אוף כאן שמירה ולילה, ולילה אתקרי אגב דכורא, הדא הוא דכתיב (שם) אתא בקר וגם לילה, בקר כמה דאת אמר (בראשית יט כז) וישכם אברהם בבקר, דהוא מדתו ממש, וכתיב (תהלים ה ד) יהו״ה בקר תשמע קולי, בקר ממש.

יתבו רבי חייא ורבי יוסי, ואוליף להו רזא דתורת כהנים, והוו מהדרי בכל יומא ויתבי קמיה, חד יומא נפק רבי שמעון לבר, אזלו בהדיה, מטו לחד חקלא יתבו.

פתח רבי שמעון ואמר, תא חזי כתיב (קהלת ז טו) **את הכל ראיתי בימי הבלי, יש צדיק אובד בצדקו ויש רשע מאריך ברעתו** -- שלמה דהות חכמתיה יתירה (נ״א יקירא) על כלא, מאי קאמר בהאי קרא? 1 אלא שלמה רמז דחכמתא קא רמז, דהא חזינן אורחוי דקודשא בריך הוא דלאו הכי, דהא כתיב

(ירמיה לב יט) ולתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו.

אלא תרי ענייני נינהו דקא רמז הכא, דתנינן כד עינוי דקודשא בריך הוא בעאן לאשגחא בעלמא ולעיינא ביה, כמה דכתיב (ס"א עיני יהו"ה המה משוטטות בכל הארץ (זכריה ד י), וכתיב כי וגו') (דה"ב טז ט) **כי יהו"ה עיניו משוטטות בכל הארץ**, ואשכחן חייבין בעלמא, ההוא צדיקא דאשתכח בדרא אתפס בחובייהו, וחייביא מאריך קודשא בריך הוא רוגזיה עמהון עד דיתובון, ואי לאו, לא ישתכח מאן דיתבע רחמי עליהון, הדא הוא דכתיב יש צדיק אובד בצדקו, משום דההוא זכאה אסתלק מעלמא, בגיני כך תנינן לעולם אל ידור אדם אלא במקום שאנשי מעשה דרים בתוכו, מאי טעמא משום דווי להההוא דמדוריה בין חייביא, דהוא אתפס בחובייהו, ואי דיוריה בין זכאין אוטיבין ליה בגיניהון. (דהא רב חסדא הוה דיוריה בקדמיתא ביני קפוטקאי, והוה דחיקא ליה שעתא, ומרעין רדפין אבתרי, נטל ושוי מדוריה בין מארי תריסין דצפורי, וסליק וזכה לכמה טבין לכמה עותרא לכמה אורייתא, ואמר כל האי זכינא על דעאלית בין אינון דקודשא בריך הוא אשגח לאוטבא להו).

דבר אחר: **את הכל ראיתי בימי הבלי** - וכי שלמה דדרגין עלאין דחכמתא הוו ביה על כל בני דרא, דכתיב (מ"א ה יא) **ויחכם מכל האדם**, [ואשתדלותיה באורייתא למעבד טיבו וקשוט] דכתיב (דה"א כט נג) **וישב שלמה על כסא יהו"ה למלך** אמר "בימי הבלי" וכתיב (קהלת א ב) "הבל הבלים אמר קהלת"? ! ותנא שבעה שמות נקרא, שלמה, ידידי"ה, אגור, בן יק"א, איתיא"ל, למואל, קהלת. קהלת כנגד כלם. וכלם נקרא

דף לט עמוד א

כעין של מעלה. 'קהלת'-- כנופיא קדישא דבי עשרה. בגין כך 'קהל' אין פחות מעשרה, ו'קהל' אפילו מאה, וקהלת כללא דכלא, כמה דאת אמר (דברים לג ד) "קהלת יעקב". ותאנא שמותיו על שם החכמה אתקרון, ובגין כך תלת ספרין עבד - שיר השירים, קהלת, משלי; וכלהו לאשלמא חכמתא. שיר השירים לקבל דחסד, קהלת לקבל דדינא, משלי לקבל דרחמי. בגין לאשלמא חכמתא. והוא עבד כל מה דעבד בגין לאחזאה חכמתא, ולקבל דרגא (נ"א ולקבלי דרזא) עלאה -- והוא אמר "בימי הבלי", "הבל הבלים"? !

אלא רזא דהבל יקירא הוא, והוא הבל דנפיק מפומא, ורזא דהבל דנפיק מפומא קלא אתעביד מניה, ותאנא אין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן שלא חטאו, שלא חטאו ממש, (וקלא) והבל אתעביד ברוחא ומיא, וכל מה דאתעביד בעלמא בהבל אתעביד, ורזא (דמלה) דהאי הבל של תינוקות, אתעביד קלא ואתפשט בעלמא ואינון נטורי עלמא ונטורי קרתא הדא הוא דכתיב (תהלים קכז א) אם יהו"ה לא ישמר עיר וגו'.

ותא חזי, הוא הבל הוא קלא, מה בין האי להאי, הבל (הוא קלא) קאים בחילא למיפק קלא, קלא ממש קאים בקיומה (דלא) לאפקא (אחרא) מלה, וההוא הבל דהוה אחסנתיה דאבוי קרייה הבל, ומניה חזא כל מה דחזא, ואף על גב דסיועין סגיאין מעילא אחרנין הוו ליה, ולאשתמודעא מלה אמר בימי הבלי, דמלה דא מתמן אתא.

ורזא דמלה, **הכל הבל**, **את הכל ראיתי בימי הבלי**, **יש צדיק אובד בצדקו** -- דא הוא רזא דמלה דגלי ופרסם. דכלא תליא בימי הבלי, כלומר - בזמנא דהאי הבל ינקא מן דינא בגין למעבד דינא-- צדיק אובד בצדקו; ובזמנא דהאי הבל ינקא מרחמי-- רשע מאריך ברעתו. ותרווייהו תליין בהאי הבל. ובגין כך כתיב "בימי", ולא כתיב "ביום", וכלא תליין בימי הבל דא. מאן דאערע בדינא-- בדינא, מאן דאערע ברחמי-- ברחמי. ואי תימא "יש צדיק אובד", ולא קאמר "אבוד", הכי הוא אובד ממש, דההוא דינא אובד לצדיק מעלמא ומדרא. ויש רשע מאריך ברעתו, מאריך ממש, דההוא דינא (ס"א הבל) כד ינקא מרחמי עביד רחמי להההוא רשע ומאריך ליה.

עד דהוו יתבי חמו קטורא דהוה סליק לעילא ונחית לתתא, אמר אתעטרותא אתעטר בטינתא (נ"א בעניותא) דארעא, מגו לעילא, אדהכי סליק ההוא חקלא ריחא מכל בוסמין, אמר נתיב הכא דשכינתא גבן אתקיים, בגין כך כריח שדה אשר ברכו יהו"ה. פתח ואמר, (בראשית כז כד) **וירח את ריח בגדיו ויברכהו, ויאמר ראה ריח בני וגו'** -- "וירח את ריח בגדיו"-- משמע דאינון לבושין הוו סלקין ריחא טבא (ס"א דלא אתעדי), ולבתר אתעדי מנהון ההוא ריחא.

השתא אית לאסתכלא, כתיב ריח בגדיו, וכתיב ריח בני, ולא אמר ריח הבגדים אלא ריח בני. אלא תאנא, כיון שנכנס יעקב נכנס עמו גן עדן, ותאנא אותן הבגדים היו של אדם הראשון, דכתיב (שם ג כא) **ויעש יהו"ה אלהי"ם לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם**. והוציאם מגן עדן. ואי תימא דכתיב **ויתפרו עלה תאנה** דאינון הוו, אי הכי אמאי כתיב **ויעש יהו"ה אלהי"ם** וכתיב **כתנות עור** -- הא לא הוו אלא עלה תאנה? אלא כתרגומו לבושין דיקר, והוו סלקין ריחין מבוסמא דעדן.

ותניא בשם מלא אתעבידו, דכתיב ויעש יהו״ה אלהי״ם. מה דלא אתעבידו ביה שמיא וארעא. ולא? והא כתיב (שם ב ד) **ביום עשות יהו״ה אלהי״ם ארץ ושמים**? לא קשיא - האי כד אתעבידו לא אתעבידו בשם מלא, בר כד אתקיימו בשם מלא אתקיימו. ומה דאמרו דאינון לבושין אתו להההוא רשע דעשו, דנסיב לון מן נמרוד, הכי אוקימנא, וקשיא מלה, דאי הכי הא כתיב **לאדם ולאשתו**-- לבושין לאדם, ולבושין לחוה. לבושין דחוה מה אתעבידו? ותו דאי הכי

דף לט עמוד ב

במאי אתקברו, סלקא דעתך דאינון שבקו וראמו מנהון זהרא עלאה דיהיב לון קודשא בריך הוא? !

אלא אינון לבושין דאתלבשו בהו אדם ואתתיה לא אתלבש בהו בר נש אחרא, דבאינון לבושין דמו כגוונא דלעילא. ואי סלקא דעתך דאינון אתלבשו מגרמיהון בהו, תא חזי כתיב **וילבישם**-- דקודשא בריך הוא אלביש לון; זכאה חולקהון. כתיב (תהלים קד א) **יהו״ה אלה״י גדלת מאד הוד והדר לבשת**, וכתיב (שם צו ו) **הוד והדר לפניו**, וכתיב (שם קד א) **עוטה אור כשלמה וגו׳** -- כיון דאתלבש (מה דאתלבש) עבד מה דעבד, מלמד שנתעטף קודשא בריך הוא באור וברא ית שמיא.

אלא במאי אוקימנא **החמודות אשר אתה בבית**? ״החמודות״-- בגדי מלכות במשי וזהב, וארחא דעלמא דגנזי לון בבוסמין וריחין ליקרא דלבושיהון.

תא חזי וירח את ריח בגדיו בתחלה, וכד ארגיש, אמר ראה ריח בני, דידע דביה הוה תליא מלתא, דבגיניה סליק ריחא, כריח שדה אשר ברכו יהו״ה. וכי מניין הוה ידע יצחק ריח שדה אשר ברכו יהו״ה? אלא תרין מלין אינון, וכלא הוא חד, דכתיב (בראשית כד סג) ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב, וכי לא הוה ליה ביתא או מקום אחר להתפלל, אלא אותו השדה היה אשר קנה אברהם סמוך למערה, דכתיב (שם מט ל) השדה אשר קנה אברהם מאת בני חת, ובשעתא דהוה יצחק עאל גביה, חמא שכינתא עליה, וסליק ריחין עלאין קדישין, ובגיני כך הוה מצלי תמן, וקבעיה לצלותיה.

ואברהם אמאי לא הוה מצלי תמן? משום דקביעותא דאתרא אחרא הוה ליה בקדמיתא, ומלה אחרא ריחא דחמא בהר המוריה, ולמה נקרא מוריה, על שם המר הטוב דהוה תמן. וכלא הוה, וגן עדן דעאל עמיה וברכיה, ובגין כך לא תלה מלה בלבושין אלא ביעקב ממש, דחמא דביה הוה תליא מלה (ס״א ויאות הוה לאתברכא) ואתחזי, וזכותיה סליק לאתברכא, ועאל עמיה גן עדן, ובגין כך כד אתרעם עשו, אמר גם ברוך יהיה.

אמר רבי יצחק, לא אצטריך אורייתא למכתב אלא **מהחדש הזה לכם ראש חדשים**. מאי טעמא? משום דשירותא דסיהרא הוי, ועל דא אורייתא הוה אצטריך למכתב מהכא, דהא בקודשא בריך הוא אתקשר מלה. ולא קשיא דלא כתיב ״זאת״ - ״החדש הזאת״, דהא ׳זה׳ ו׳זאת׳ כחד מתקשרין, ובאתר דאית ביה דכר ונוקבא כחדא, לית שבחא אלא לדכורא. ועל דא **ראשון הוא לכם לחדשי השנה**-- ״לחדשי השנה״ ודאי.

אמר רבי יהודה, לכם תרי זמני למה? אמר רבי יצחק מנייהו אשתמע יתיר, כמה דכתיב (דברים לב ט) **כי חלק יהו״ה עמו**-- אתקשרותא דא ׳לכם׳ ולא לשאר עמין:

דברו אל כל עדת ישראל לאמר, בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה וגו׳ -- ״בעשור״ - אמאי בעשור? אמר רבי אבא, בזמנא דאנהיר יובלא לסיהרא, דכתיב ביובלא בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפורים הוא.

ויקחו להם איש שה לבית אבות - אמאי? בגין דבזמנא דא אצטריך למיגד ליה, דהא תנינן במלתא דא אתבר כתרא (חדא) תתאה דמתאחדין ביה כל שאר כתרין תתאין, ועל דא פריש משה ואמר **משכו וקחו לכם צאן** כמה דכתיב **צאן ועבד ושפחה**. אמר קודשא בריך הוא, עבידו אתון עובדא לתתא, ואנא אתבר תקפיהון לעילא, וכמה דתעבדון בנורא אתון, דכתיב כי אם צלי אש, אנא אוף הכי אעביר אותו באש בנהר דינור.

אמאי אתנגיד בעשרה ואתנכיס בארבעה עשר? אמר רבי אבא, בדא אתקשרו ישראל ארבע מאה שנין, ואף על גב דארבע מאה שנין לא אשתעבידו בהו, מכל מקום הואיל והוה זמין לאתקשרא בהו, אתחשיב עליה כאילו אשתעבידו בהו כל ארבע מאה שנין, בגין כך מעכבין ליה ארבע יומין קטירא ברשותייהו דישראל, ולבתר **ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל**.

בין הערבים - אמאי בין הערבים? בשעתא דדינא תליא, ובשעתא דאתמסר

דף מ עמוד א

מלה דא ליה על ידוי דאברהם, דכתיב (בראשית טו יז) **ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם, והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו** -- ׳אימה׳ כתרא חדא, ׳חשכה׳ כתרא אחרא, ׳גדולה׳ האי דהיא רברבא מכלא. ואף על גב דאוקימנא קרא דא על שאר שעבודייהו דישראל, וכלא הוה.

כגוונא דא (שמות יז יד) **כי מחה אמחה**-- אתון מתתא, ואנא מעילא.

תנא לא נפקו ישראל ממצרים עד דאתברו כלהו שלטונין דלעילא (משלשולהון) משולטניהון, ונפקו ישראל מרשותהון, ואעלו לרשותא קדישא עלאה דקודשא בריך הוא, ואתקטירו ביה, הדא הוא דכתיב (ויקרא כה נה) כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם, מאי טעמא עבדי הם, אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, דאפקית להו מרשותא אחרא, ועאלית לון ברשותי.

והיינו דאמר רבי שמעון, מאי דכתיב **אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם, כי כל אוכל מחמצת**? אלא הכי אוקימנא, האי שאור והאי מחמצת דרגא חד אינון, וכלהו חד רשו אוחרי, אינון שלטנין דממנן על שאר עמין, וקרינן להו יצר הרע, רשותא אחרא, אל נכר, אלהים אחרים, אוף הכי שאור ומחמצת וחמץ וכלא חד, אמר קודשא בריך הוא, כל הני שני קיימיתו ברשותא אחרא עבדין לעם אחרא, מכאן ולהלאה דאתון בני חורין, אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם, כל מחמצת לא תאכלו, ולא יראה לך חמץ. אמר רבי יהודה, אי הכי כל ימי שתא נמי, אמאי שבעת יומין, דכתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם, שבעת ימים ולא יתיר, אמר ליה, כל זמנא דאתחייב בר נש לאתחזאה גרמיה בן חורין הכי אצטריך, כל זמנא דלא אתחייב לא אצטריך. למלכא דעבד לחד בר נש רופינוס, כל אינון יומין דסליק להאי דרגא, חדי ולביש לבושי יקר, לבתר לא אצטריך, לשתא אחרא נטיר אינון יומין דסליק ליקירו דא, ולבש אינון לבושין וכן בכל שתא ושתא.

כהאי גוונא ישראל, כתיב **שבעת ימים שאור לא ימצא**, דאינון יומי חדוותא יומין דסליקו ליקרא דא ונפקו משעבודא אחרא, ובגין כך נטרין בכל שתא ושתא יומין דסליקו להאי יקר, ונפקו מרשותא אחרא ועאלו ברשותא קדישא, ועל דא כתיב שבעת ימים מצות תאכלו.

אמר רבי שמעון, **מצת** כתיב כמה דאת אמר (יחזקאל א א) **מראת אלהי״ם**. ולמה אתקרי ״מצת״? --דינא; דינא קדישא; דינא דאתאחדא בשמא קדישא; דינא דלא הוה תקיפא כל ההוא זמנא בגווייהו דישראל, דהא קיימא סיהרה בפגימותא. ועל דקיימא סיהרה בפגימותא (דברים טז ג) **לחם עני** כתיב. מאי טעמא קיימא בפגימותא? בגין דלא אתפרעו ולא אתגליא האי את קדישא, גזירין הוו ולא אתפרעו. אימתי אתפרעו? בשעתא דכתיב (שמות טו כה) **שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו**. ואף על גב דאוקימנא האי קרא במלה אחרא, כלא הוה ויאות. ואי תימא דבימי יהושע אתפרעו -- לאו הכי, אלא אינון דכתיב (יהושע ה ה) **וכל העם הילודים במדבר בדרך וגו׳**.

בתר דאתפרעו אמר קודשא בריך הוא, בקדמיתא אכלתון מצות דקיימא סיהרה בפגימותא, ואקרי ״לחם עני״. מכאן ולהלאה האי לחם מאתר אחרא להוי. מאי הוא? דכתיב (שמות טז ד) **הנני ממטיר לכם לחם מן השמים**-- לא מן סיהרה כההוא זמנא, אלא מן השמים ממש, כמה דכתיב (בראשית כז כח) **ויתן לך האלהי״ם מטל השמים**.

וישראל קדישין נטרין אינון יומין דעאלו תחות גדפוי דשכינתא, ונטרין ההוא נהמא דאתיא מסטרהא. ועל דא כתיב (שמות כג טו) **את חג המצות תשמר וגו׳**, וכתיב **ושמרתם את המצות**. מהו ״ושמרתם את המצות״? כמה דאת אמר (שם יט ה) **ושמרתם את בריתי**, וכלא בחד דרגא סלקא ואתאחד.

ואי תימא משה היך לא פרע להו? אלא בגין דלא יתעכבון ישראל תמן עד דיתסיאו, ועל דא כתיב (דברים טז ג) **שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני** - מאי טעמא לחם עני?

דף מ עמוד ב

משום **כי בחפזון יצאת וגו׳**, וכתיב **ולא יכלו להתמהמה**.

תא חזי, כד עאלו ישראל לארעא, עאלו גזירין ואתפרעו. ומה כתיב (דברים ח ט) **ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם**? מאי ״במסכנות״? -- לחם עני. אמאי אקרי ״לחם עני״? משום דקיימא סיהרה בפגימותא, ולא מתברכא משמשא ולא מתנהרא מן שמשא, כמה דאת אמר (ד״ה א כט יא) **כי כל בשמים ובארץ**. ולא אתנהרא (מכל) מיובלא. מאי טעמא? משום דלא אתפרעו. אבל הכא דאתגזרו ישראל ואתפרעו **לא תחסר כל בה** כתיב. ועל דא **לא במסכנות תאכל בה לחם** - מאי טעמא? משום **דלא תחסר כל בה**, כמה דחסרו ליה במצרים.

ובכל שתא ושתא דוכרנא דמצרים קא עבדי ישראל ואכלי, ולא אשתצי מדרי דרין, ובגין דלא אתפרעו הכא במצרים, חסרו ליה להאי ׳כל׳, וקיימא סיהרא בפגימותא, ואקרי לחם עני, עני, כתרגומו מסכנות. ומאי דאכלו ליה תמן בארעא, בגין דוכרנא דמצרים הוה, והאי לדרי דרין, ולזמנא דאתי כתיב (ישעיה ס כ) **לא יבא עוד שמשך וירחך וגו׳**.

תנא אמר רבי שמעון, כתיב **בעשור לחדש הזה ויקחו להם וגו׳**, וכתיב (ויקרא כג כז) **אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפורים הוא** -- אשתמע כמה דאתמר, דכתיב בעשור לחדש הזה, מאי קא מיירי, אלא בעשור, מלה דא בעשור תליא, לחדש הזה בחדש הזה מבעי ליה, אלא כד אתא נימוסא להאי דרגא, כתיב לחדש הזה דיקא:

ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית -- תנא תלת קשרין אינון, ׳בכור בהמה׳ ׳בכור השבי׳ ׳בכור השפחה׳ (דתלת קשרין), דכל שאר מתקשרי בהו באלין תלת גווני דלעילא, ובהאי דאתקרי צאן אתקשר כלא, וכלא כליל בצאן, אתקשר צאן בצאן, ולא יכיל לאתפרשא מקטלוי. ובהאי כלהו אתקשרו, ועל דא כתיב **והיה לכם למשמרת**-- קטירו ליה בקטירותא, ויהא אתמסר בידיכון ברשותכון, עד דתנכסון ליה ותעבדון ביה דינא. ולזמנא דאתי כתיב (ישעיה סג א) **מי זה בא מאדום**, וכתיב (שם לד ו) **כי זבח ליהו״ה בבצרה**, וכתיב (זכריה יד ט) **והיה יהו״ה למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יהו״ה אחד ושמו אחד**:

[פקודא כ״ה - לבער חמץ]

וישא העם את בצקו טרם יחמץ וגו׳ -- פקודא דא לבער חמץ, דהא פקודא דא אתמסר להו לישראל, **וישא העם את בצקו טרם יחמץ**, וכתיב **שאור לא ימצא בבתיכם**, והא אוקמוה חבריא. ורזא אוקימנא בין חמץ ומצה בכמה דוכתי, דא יצר רע ודא יצר טוב:

[פקודא כ״ו - לספר בשבח יצ״מ]

פקודא בתר דא לספר בשבחא דיציאת מצרים, דאיהו חיובא על בר נש לאשתעי בהאי שבחא לעלמין.

והכי אוקימנא, כל בר נש דאשתעי ביציאת מצרים, ובההוא ספור חדי בחדוה, זמין איהו למחדי בשכינתא לעלמא דאתי, דהוא חדו מכלא, דהאי איהו בר נש דחדי במריה. וקודשא בריך הוא חדי בההוא ספור, ביה שעתא כניש קודשא בריך הוא לכל פמלייא דיליה, ואמר לון זילו ושמעו ספורא דשבחא דילי דקא משתעו בני וחדאן בפורקני, כדין כלהו מתכנשין ואתיין ומתחברין בהדייהו דישראל, ושמעין ספורא דשבחא דקא חדאן בחדוה דפורקנא דמריהון, כדין אתיין ואודן ליה לקודשא בריך הוא, על כל אינון נסין וגבורן, ואודאן ליה על עמא קדישא דאית ליה בארעא, דחדאן בחדוה דפורקנא דמאריהון. כדין אתוסף ליה חילא וגבורתא לעילא, וישראל בההוא ספורא יהבי חילא למאריהון, כמלכא דאתוסף חילא וגבורתא כד משבחין גבורתיה ואודן ליה, וכלהו דחלין מקמיה, ואסתלק יקריה על כלהו, ובגין כך אית לשבחא ולאשתעי בספור דא

דף מא עמוד א

כמה דאתמר.

כגוונא דא חובה איהו על בר נש לאשתעי תדיר קמי קודשא בריך הוא, ולפרסומי ניסא בכל אינון ניסין דעבד. ואי תימא אמאי איהו חובתא? והא קודשא בריך הוא ידע כלא, כל מה דהוה ויהוי לבתר דנא! אמאי פרסומא דא קמיה על מה דאיהו עבד ואיהו ידע? אלא ודאי אצטריך בר נש לפרסומי ניסא ולאשתעי קמיה בכל מה דאיהו עבד, בגין דאינון מלין סלקין וכל פמליא דלעילא מתכנשין וחמאן לון, ואודאן כלהו לקודשא בריך הוא, ואסתלק יקריה עלייהו עילא ותתא.

כגוונא דא מאן דאשתעי ומפרט חטאוי על כל מה דעבד. ואי תימא למאי אצטריך? אלא מקטרגא קאים תדיר קמי קודשא בריך הוא, בגין לאשתעי ולמתבע חובי בני נשא ולמתבע עליהון דינא, וכיון דאקדים בר נש ומפריט חטאוי כל חד וחד, לא אשאיר פטרא דפומא להההוא מקטרגא, ולא יכיל למתבע עליה דינא - דהא תדיר תבע דינא בקדמיתא ולבתר משתעי ומקטרג פלוני עבד כך. ועל דא אצטריך ליה לבר נש לאקדמא ולפרט חטאוי. כיון דמקטרגא חמי דא, לית ליה פטרא דפומא עליה, וכדין אתפרש מניה מכל וכל. אי תב בתיובתא יאות, ואי לאו הא מקטרגא אשתכח עליה, ואמר פלוני דאתא לקמך בתוקפא דאפין בעיט במריה, חובוי כך וכך. על דא יאות לאזדהרא בר נש בכל הני, בגין דישתכח עבדא מהימנא קמי קודשא בריך הוא:

[פקודא כ״ז - לאכול מצה בפסח]

פקודא בתר דא לאכול מצה בפסח, בגין דאיהו דוכרנא לדרי דרין על רזא דמהימנותא, והא אוקמוה, דישראל נפקו בההוא זמנא מרזא דטעוון אחרן,

ועאלו ברזא דמהימנותא, והא אוקמוה רזא דנא בכמה דוכתי:

[פקודא כ"ח - למשחט פסח בזמנו]

ויאמר יהו"ה אל משה ואהרן זאת חקת הפסח וגו' -- פקודא דא למשחט פסח בין הערבים בי"ד בניסן, דוכרנא דההוא פסח דמצרים. ודא איהו חובתא על כלא, כמה דאת אמר **ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים**.

פסח דא אצטריך למהוי נטיר מעשרה יומין ולהלאה, דכתיב **בעשור לחדש הזה ויקחו להם וגו'**. מאי טעמא? בגין דהא כדין שריאת סיהרא לאנהרא מעשרה יומין והלאה, עד דאשתלים בחמיסר.

ובארביסר דליהוי נכיס בשעתא דדינא תליא על עלמא. רזא דא לאעברא זוהמא מקמי ברית קדישא, ולאתהנאה בההוא ריחא דנדיף טוי נור, ועל דא לא אתיא אלא על שבעא, ועל דא **וכל ערל לא יאכל בו**. מאן דאית ביה ברית קדישא ייכול ביה, מאן דלא אית ביה ברית קדישא לא ייכול ביה. דהאי מבני ברית איהו לתברא תוקפא דחילא אחרא לאעברא ערלה מקמי ברית, בגין כך האי בבני ברית איהו למעבד ולא בבני ערלה.

כד אתא קודשא בריך הוא למצרים, חמא דמא דההוא פסח דהוה רשים על פתחא, ודמא דברית היך הוו קיימין על פתחא, דכתיב **ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם וגו'**. אזובא הא אוקימנא דאיהו מעבר רוחין בישין, וכל סטר רוח בישא מעבר באתערותא דיליה, בפורקנא עלאה דישראל לזמנא דאתי, ייתי קודשא בריך הוא ליצר הרע ויכוס ליה, והשתא בפורקנא דא כתיב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל וגו', דוכרנא דזמנא דאתי בההוא פורקנא עלאה.

על שתי המזוזות ועל המשקוף - בהאי רשימו דאת יו"ד, ובהאי רשימו דאת יו"ד, לאחזאה רשימו דברית קדישא, ואתבר ערלה מקמי דמא דברית רשים על כלא, ואתא דמא על דמא. כד עבר ההוא משחית הוה חמי דמא ואזדקיף מביתא, כמה דאת אמר **ולא יתן המשחית וגו'**.

אי קודשא בריך הוא הוה בלחודוי קטיל, אמאי כתיב "ולא יתן המשחית" דמשמע דמשחית הוה אזיל ולא קודשא בריך הוא? אלא ודאי קודשא בריך הוא הוה קטיל, ומשחית הוה אזיל

דף מא עמוד ב

לאשכחא עילה לישראל. כיון דהוה חמי ההוא תבירו דערלה בתרין סטרין, הוה ערק ואתפרש מנייהו. ועל דקטל קודשא בריך הוא כל אינון בוכרין דההוא סטרא, יהיב בוכרין דישראל לפורקנא, דלא ישכח עלייהו סטרא אחרא עילה כלל, ובכלא נטיר לון לישראל כאבא על בנין:

[פקודא כ"ט - לאכול פסח על מצות ומרורים]

בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית וגו' -- פקודא דא למיכל האי פסח על מצות ומרורין. מצות, מצת כתיב, מאי האי לקבל האי, אלא לאחזאה גלותא דשכינתא עמהון דישראל בההוא מרירו דלהון, דכתיב וימררו את חייהם בעבודה קשה וגו', וכד אכלין להאי פסח, לאחזאה כל האי דעבדו לון במצרים בההוא גלותא ובההוא שעבודא. מה כתיב ועצם לא תשברו בו, לאחזאה ביה קלנא, ובכל אינון טעוון דמצראי, דהא גרמין הוו רמאן בשוקא, ואתו כלבי והוו גררי לון מאתר לאתר, ודא קשיא לון מכלא, דהא גרמי אינון תקונא דגופא ודמי לגוונא אחרא, וישראל רמאן לון בשוקא אורח קלנא, ועל דא כתיב ועצם לא תשברו בו, אתון לא תשברון, אבל כלבי הוו אתיין ומתברין ליה. תו, מצראי הוו אתיין לבתר, והוו חמאן אינון גרמי דהוו נטלי כלבי מאתר לאתר ומדקן לון, והוו מצראי טמני לון גו עפרא, בגין כלבי דלא ישכחון לון, ודא איהו בטולא דעכו"ם יתיר מסטרא דלהון, ובדא קודשא בריך הוא אסתלק ביקריה, ואתכפיין כל חילין אחרנין, דהא כדין אתכפיין יתיר כד בטילו אשתכח מסטרא דלהון, ועל דא ישראל לא מבטלי לון, דכתיב ועצם לא תשברו בו:

[פקודא ?? - לקדש בכור בהמה]

קדש לי כל בכור פטר כל רחם וגו' -- פקודא דא לקדש בכור בהמה.

ועם הארץ צריך תרין מילין:

(א) חד דיהא פדוי מתחות שלטנותא דיצר הרע דאיהי אדון דיליה, כגוונא דאמר יעקב לעשו (בראשית לג יד) **יעבר נא אדני לפני עבדו**. בהאי עלמא אדון מצד חובין דנפישין על גופא, כמה דאוקמוה - חייבא יצר הרע שופטו, זכאה יצר הטוב שופטו, בינוני זה וזה שופטו. בינוני היינו אח דיצר הרע ואח דיצר הטוב -- **אחי יהי לך אשר לך**. וכד זכוון נפישין, רוחא תבר תרין משמרות, דחמור נוער כלבים צועקים, וסליק למשמרת דשחר דביה אדם,

ואתהדר בר נש אדון. הדא הוא דכתיב (שם לב ו) **ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה**, וסליק לדרגא דאדם, דאתמר ביה (שם א כח) **ורדו בדגת הים ובעוף השמים וגו׳**, (שם ט ב) **ומוראכם וחתכם וגו׳**. וכד זכוון בינונים, (שם לב כה) **ויאבק איש עמו** -- זכוון וחובין מתחבקן לאגחא קרבא. מסטרא דזכוון-- (שם כו) **וירא כי לא יכול לו**, מסטרא דחובין-- **ויגע בכף ירכו בגיד הנשה**; נשה לשון (שם מא נא) **כי נשני אלהים את כל עמלי** ואיהו לשון נשיה, חד מדורא מאינון שבעה ארעאן. מאן דנחית תמן אתנשי מניה אורייתא.

וקדם דייתי בר נש בהאי עלמא ויפוק מרחם אמיה -- ״ויאבק איש עמו״ -- דא גבריאל, בההוא אבק דעפר, דאתמר (שם ב ז) **וייצר יהו״ה אלהים את האדם עפר מן האדמה**. ואוליף ליה שבעים לשון. ובגין דא ״וייצר״-- חד יצר הטוב דאוליף ליה שבעים לשון, וחד יצר הרע דאביק עמיה, דאתמר כי **נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה** ואשכח מניה שבעין לשון דאוליף ליה יצר הטוב.

וקדם כל דא נחתין עמיה ארבעה מלאכין, דאתמר בהון (תהלים צא יא) **כי מלאכיו יצוה לך**, אי אית ליה זכות אבות. חד מיכאל בזכות אברהם, ותניינא גבריאל בזכות יצחק, ותליתאה דנחית עמיה נוריאל בזכותא דיעקב, ורביעאה רפאל בזכותא דאדם קדמאה; ויצר הטוב לעילא מניה. ואי לית ליה זכות, אזלי עמיה ארבע --עון משחית אף וחימה-- ויצר הרע לעילא מנייהו, למידן ליה לעלמא דאתי. ובגין דא אוקמוה, *רשע יצר הרע שופטו, צדיק יצר הטוב שופטו, בינוני זה וזה שופטו*. ובגין דא אי איהו בינוני, גבריאל דאיהו יצר הטוב,

דף מב עמוד א

וסמא״ל דאיהו יצר הרע - זה וזה שופטו.

דלכל בר נש דאית ביה ארבע יסודין, ארבע מלאכים נחתין עמיה מימינא, וארבע משמאלא. ארבע מימינא-- מיכא״ל גבריא״ל רפא״ל נוריא״ל. וארבע משמאלא-- עו״ן משחי״ת א״ף וחמ״ה. מסטרא דגופא מטטרו״ן נחית עליה מימינא, וסמא״ל משמאלא.

ולית בר נש דלית ביה ארבע יסודין, אבל כפום יסודא דאקדים ביה, הכי מתחילין אלין ארבע. אי מזל דיליה ארי״ה-- אקדים מיכא״ל, ואבתריה גבריא״ל, ואבתריה נוריא״ל, ואבתריה רפא״ל. ואי מזליה שור-- אקדים גבריא״ל, ואבתריה מיכא״ל, ואבתריה נוריא״ל, ואבתריה רפא״ל. ואי מזליה נשר-- אקדים נוריא״ל, ואבתריה מיכא״ל, ואבתריה גבריא״,ל ואבתריה רפא״ל. ואי מזליה אד״ם-- אקדים רפא״ל, ואבתריה מיכא״ל, ואבתריה גבריא״ל, ואבתריה נוריא״ל.

ואינון מסטרא דימינא. מסטרא דמיכאל: כלהו אנפין דיליה אינון רחמי, בעל גמילות חסדים, אנפוי חוורין, והאי בר נש גמיל חסד, חסיד, וחכם אי אשתדל באורייתא. ואי לאו בהפוך-- מסטרא דיצר הרע, גזלן טפש, לית ביה חסד, דלא עם הארץ חסיד. מסטרא דגבריאל: ארבע אנפין דיליה דינא, מדת הדין על רשיעיא, ומתגרה בהו, כמה דאוקמוה מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה. גבור ביצריה, ירא חטא, דיין יהא אי יתעסק באורייתא וגבור בתלמודיה. בהפוכא מסטרא דיצר הרע-- מתגרה בצדיקיא דינא קשה לון, גבור בעבירה למעבד ליה, לאו דחיל חטאה הוא, וגוונין דאנפוי סומקין, עשו שופך דמים. מאן דמזליה נש״ר: לאו רחמן סגי ולאו מדת הדין סגי, אלא בינוני ביצר טוב במדות טבין דיליה, ובינוני ביצר רע במדות בישין, וליה אנפין חוורין וסומקין. מאן דמזליה אדם: מסטרא דטוב כליל מכל מדות טובות. חסיד וחכם וגבור בתורה, ירא חטא, ממולא בכל מדות טבין. וגוון אנפוי אוכמין. ומסטרא דיצר הרע-- ממולא מכל מדות בישין.

ואי חובוי דבר נש נפישין, שלטין עליה כל משריין דיצר הרע, עד דיסתלקו מניה כלהו משריין דיצר הטוב, ואמליך על אברין דיליה סמא״ל וכל משרייתיה. ואי נפישין זכווי, שלטין משריין דיצר הטוב, עד דיסתלקו מניה כל משריין דיצר הרע, ואמליך על כל אברין דיליה משריין דיצר הטוב. בההוא זמנא שליט עליה שם יהו״ה. ואם הוא בינוני, צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו; אלין מיימינים לזכות, ואלין משמאילים לחובה, ומאן דאלים גבר. ובגין דא אוקמוה מארי מתניתין, *לעולם ירֵאה אדם עצמו כאילו כל העולם כולו תלוי בו*.

ומסטרא דמיכאל אתקרי ׳בכור׳, דדרגיה כסף חוורו. ובגין דא פדיון הבכור כסף ה׳ סלעים כחושבן ה׳ דאברהם. דאי יחכים בתורה יתוסף עליה י׳ דאיהו קדש, דבי׳ צריך לקדש בכור בהמה, דהיינו (ירמיה ב ג) **קדש ישראל ליהו״ה**, וביה צריך לעשר ולדות. דכל ולד איהו מסטרא דבן י״ה, ואיהו ו׳. דכל חיון דאינון חיות הקודש, באתוון דשמא קדישא אתקריאו. הדא הוא דכתיב (ישעיה מג ז) **כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו**-- אפילו כל בריין דאתבריאו בהון. ולית בריאה דלא אתרשים בהאי שמא, בגין לאשתמודעא למאן דברא ליה. והאי יו״ד איהו דיוקנא דרישא דכל בריין. ה׳ ה׳ דיוקנא דה׳ אצבעאן דימינא וה׳ דשמאלא. ו׳ דיוקנא דגופא.

ובגין דא אמר (שם מ כה) **ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש**-- לית בכל בריה דאשוה כוותי, ואף על גב דבראתי לה כדמות אתוון דילי. דאנא יכיל למחאה ההיא צורה, ולמעבד לה כמה זמנין, ולית אלוה אחרא עלי דיכיל לממחי

דף מב עמוד ב

דיוקני. ובגין דא (דברים לב לא) **כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים**.

ואי יקשה בר נש דהא כתיב (שם ד טו) **כי לא ראיתם כל תמונה**, איהו יתרץ ליה, האי תמונה חזינא, דהא כתיב (במדבר יב ח) ותמונת ה׳ יביט, ולא בכל תמונה אחרא (ס״א דברא ויצר באתווי) דבר נש דיצר באתווי, ובגין דא אמר (ישעיה מ כה) ואל מי תדמיוני ואשוה.

ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו, ואפילו האי תמונה לית ליה באתריה, אלא כד נחית לאמלכא על בריין ויתפשט עלייהו, יתחזי לון לכל חד כפום מראה וחזיון ודמיון דלהון, והאי איהו (הושע יב יא) וביד הנביאים אדמה, ובגין דא יימא איהו, אף על גב דאנא אדמה לכו בדיוקנייכו, אל מי תדמיוני ואשוה.

דהא קדם דברא קודשא בריך הוא דיוקנא בעלמא וצייר צורה, הוה הוא יחידאי בלא צורה ודמיון, ומאן (נ״א ואית) דאשתמודע ליה קדם בריאה דאיהו לבר מדיוקנא, אסור למעבד ליה צורה ודיוקנא בעלמא, לא באות ה׳ ולא באות י׳, ואפילו בשמא קדישא, ולא בשום אות ונקודה בעלמא, והאי איהו כי לא ראיתם כל תמונה, מכל דבר דאית ביה תמונה ודמיון לא ראיתם.

אבל בתר דעבד האי דיוקנא דמרכבה דאדם עלאה, נחית תמן ואתקרי בההוא דיוקנא יהו״ה, בגין דישתמודעון ליה במדות דיליה בכל מדה ומדה.

וקרא אל אלהים שדי צבאות אהי״ה, בגין דישתמודעון ליה בכל מדה ומדה, איך יתנהג עלמא בחס״ד ובדינא, כפום עובדיהון דבני נשא, דאי לא יתפשט נהוריה על כל בריין איך ישתמודעון ליה, ואיך יתקיים (ישעיה ו ג) מלא כל הארץ כבודו.

ווי ליה מאן דישוה ליה לשום מדה, ואפילו מאלין מדות דיליה, כל שכן לבני האדם (איוב ד יט) אשר בעפר יסודם דכלים ונפסדים, אלא דמיונא דיליה כפום שלטנותיה על ההיא מדה, ואפילו על כל בריין, ולעילא מההיא מדה, וכד אסתליק מינה לית ליה מדה ולא דמיון ולא צורה.

כגוונא דימא, דלית במיא דימא דנפקי מיניה תפיסו כלל ולא צורה, אלא באתפשטותא דמיא דימא על מאנא דאיהו ארעא אתעביד דמיון, ויכילנא למעבד חושבן תמן, כגון המקור דימא הא חד, נפיק מיניה מעין, כפום אתפשטותא דיליה בההוא מאנא כעגולא דאיהי י׳, הא מקור חד, ומעין דנפיק מיניה הא תרין, לבתר עבד מאנא רברבא, כגון מאן דעבד (נ״א דחפר) חפירא רברבא, ואתמלי מן מיא דנפיק מן מעיין, ההיא מאנא אתקרי ים, והוא מאנא תליתאה. וההוא מאנא רברבא אתפליג לשבע נחלין (נ״א מאנין), וכפום מאנין אריכין, הכי אתפשט מיא מן ימא לשבעה נחלין, והא מקור ומעיין וימא ושבע נחלין אינון עשרה, ואי יתבר אומנא אלין מאנין דתקין, יהדרון מיא למקור, וישתארו מאנין תבירין יבשין בלא מיא.

הכי עלת העלות עביד עשר ספירות, וקרא לכתר מקור, וביה לית סוף לנביעו דנהוריה, ובגין דא קרא לגרמיה אין סוף, ולית ליה דמות וצורה, ותמן לית מאנא למתפס ליה למנדע ביה ידיעא כלל, ובגין דא אמרו ביה, במופלא ממך אל תדרוש, ובמכוסה ממך אל תחקור.

לבתר עבד מאנא זעירא ודא י׳, ואתמליא מניה, וקרא ליה מעין נובע חכמה, וקרא גרמיה בה חכם, ולההוא מאנא קרא ליה חכמ״ה, ולבתר עבד מאנא רברבא, וקרא ליה ים, וקרא ליה בינה, והוא קרא לגרמיה מבין בה.

חכם מעצמו ומבין מעצמו, כי חכמה, איהי לא אתקריאת חכמה מגרמה, אלא בגין ההוא חכם דאמלי לה מנביעו דיליה, ואיהי לא אתקריאת בינה מגרמה, אלא על שם (נ״א בגין) ההוא מבין דאמלי לה מניה, דאי הוה מסתלק מנה, אשתארת יבשה, הדא הוא דכתיב (שם יד יא) אזלו מים מני ים ונהר יחרב ויבש.

לבתר (ישעיה יא טו) **והכהו לשבעה נחלים**, ועבד ליה לשבעה מאנין יקירין, וקרא לון גדול״ה, גבור״ה, תפאר״ת, נצ״ח, הו״ד, יסו״ד, מלכו״ת, וקרא גרמיה גדול בגדול״ה וחסי״ד, גבור בגבור״ה, מפואר בתפאר״ת, מארי נצחן קרבין בנצ״ח נצחים, ובהו״ד קרא שמיה הוד יוצרנו, וביסו״ד קרא שמיה צדיק, ויסו״ד כלא סמיך ביה כל מאנין וכל עלמין,

דף מג עמוד א

ובמלכות קרא שמיה מלך.

ולו הגדול״ה והגבור״ה והתפאר״ת והנצ״ח והוה״ד, כי כ״ל בשמים דאיהו צדי״ק, ולו הממלכה דאיהו מלכו״ת, כלא ברשותיה למחסר במאנין, ולאוספא בהון נביעו, ולמחסר כפום רעותיה (ס״א בהון) ביה, ולית עליה אלהא דיוסיף ביה או יגרע ביה. לבתר עבד משמשין לאלין מאנין, כרסייא בארבע סמכין, ושית דרגין לכרסייא, הא עשר, וכלא איהו כרסייא, כגון כוס דברכה דתקינו ביה עשרה דברים, בגין תורה דאתייהיבת בעשרה דברן, בגין עלמא דאיהו מעשה בראשית, דאתברי בעשרה מאמרות.

ותקין לכרסייא כתות לשמשא ליה, דאינון, מלאכים, אראלים, שרפים, חיות, אופנים, חשמלים, אלים, אלהים, בני אלהי״ם, אישי״ם. ולאלין עביד שמשין, סמא״ל וכל כתות דיליה, דאינון כעננים למרכב בהון לנחתא בארעא, ואינון כסוסין לון.

ומנלן דעננים אקרון מרכב, הדא הוא דכתיב (ישעיה יט א) הנה יהו״ה רוכב על עב קל ובא מצרים, ודא ממנא דמצרים, ומיד דחזו (ממנא) דאלהא די הוא (אלהא) ממנא דלהון, חזו ליה כסוסיא תחות מרכבתיה דקודשא בריך הוא, מיד ונעו אלילי מצרים מפניו, ולבב מצרים ימס, נעו מאמונה דלהון, ולב דלהון נמס כדונג מההיא אמונה, ואמרי וכי עד כען אמונה ממנא דילן כסוסיא הוה, נע לבהון מאמונה דלהון ונמס כדונג, ומנלן דימס לשון נמס כדונג איהו, כמה דאת אמר (תהלים כב טו) היה לבי כדונג נמס בתוך מעי:

[פקודא ?? - לפדות פטר רחם]

וכל פטר חמור תפדה בשה וגו׳, פקודא דא לפדות פטר חמור, ולערוף פטר חמור אם לא יפדה ליה, הדא הוא דכתיב ואם לא תפדה וערפתו, ורזא דא יצר הרע יכול לאחזרא בתיובתא, ולבתר לאחזרא יצר הטוב, כמה דאוקמוה אם זכה עזר, אם לא זכה כנגדו, בגין דאינון דיוקנא חד דשה, וחד דחמור, ואי זכה לאחזרא בתיובתא, אף על גב דאיהו חמור עם הארץ, תפדה מן גלותא בשה, דאיהו (ירמיה נ יז) שה פזורה ישראל, ואי לא הדר בתיובתא, וערפתו, שוי ליה עם קשה קדל, דעתידין לאתמחאה מן ספר חיים, דעלייהו אתמר (שמות לב לג) מי אשר חטא לי אמחנו מספרי:

[פקודא ח׳ - תפלין]

והיה לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך וגו׳ -- פקודא דא פקודא דאקרי בגוונא אחרא, דלא אקרי ׳מצוה׳ אלא ׳קדושה׳, ואלין אינון תפלין; תפלה של יד ותפלה של ראש. תקונא פארא, שפירו דגווינין עלאין, ועל דא אקרון טוטפות, כמה דאת אמר (ישעיה מט ג) **ישראל אשר בך אתפאר**. וכתיב (הושע יא א) **כי נער ישראל ואהבהו**-- ישראל זוטא; **שמע ישראל**-- ישראל סבא, שפירו דגווינין, עילא ותתא.

יוסף סליק ואתעטר בתרין גוונין (נ״א דרגין). בקדמיתא נע״ר ובסופא צדי״ק. כמה יאן ביה גוונין למחזי. ורזא דא (בראשית לט ו) **ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה**-- שפירא בתרין סטרין, בתרין דרגין, בתרין גוונין, עילא ותתא.

כתיב (דברים ו יח) **ועשית הישר והטוב**. ״הישר״-- דא תפלה של יד, לאמשכא (ס״א לאסמכא) ליה בתפילין של ראש, לאתיחדא כחדא, ותפלה של יד אקדים לשל ראש, ואצטריך דלא יהא פרודא בינייהו כלל. מאן דמתעטר בתפלין, קאים ברזא דגוונא עלאה, וקאים באינון תרין רזין דקאמרן. כיוסף דאקרי נער ואקרי צדיק. ברזא דעבד נאמן, וברזא דבן יחידאי. ואלין אינון תפלה של יד ותפלה של ראש. ואינון כללא חדא בלא פרודא.

ארבע פרשיין דתפלין בארבע בתים באינון תפלין של ראש. וכמה דאינון ארבע פרשיין באינון תפלין של ראש, אוף הכי כלהו בתפלין של יד בבית אחד, דהא בתפלה של יד לית לה מגרמה כלום, אלא מה דנקטא מלעילא. ורזא דא (קהלת א ז) **כל הנחלים הולכים אל הים**. ומגו דנקטא לון מלעילא אקרי ׳תפלה׳, ואתקדשת בקדושתהון, [וכלא] אקרי קדושה ואקרי תפלה, וכדין אקרי ׳מלכות׳ - מלכות שמים שלימה.

ארבע פרשיין, הא אוקימנא רזא דלהון בכמה דוכתי.

אבל פרשה קדמאה **קדש לי כל בכור**, דא איהו רזא

דף מג עמוד ב

עלאה דכליל כל ארבע בתים, ברזא דנהירו עלאה דנפקא מ-׳אין׳. וכל אינון ארבע אתרמיזו הכא. ״קדש״-- דא קדושה עלאה, רזא דחכמתא עלאה, דמתמן כלא אתקדש, ברזא דגניזו עלאה דיתקרי קדש. ״לי״-- דא בינה, רזא דעלמא עלאה, היכלא פנימאה, (ורזא דא (ויקרא כה נה) כי לי בני ישראל

עבדים, (במדבר ג יג) כי לי כל בכור (שמות יט ה) והייתם לי סגולה). ״כל״-- רזא דחסד בכל דוכתא, בין לעילא בין לתתא. ״בכור״-- דא בן בכור, דכתיב (שם ד כה) **בני בכורי ישראל**, והאי בן בכור כליל כל סטרין וכל גווני, ובגין כך קרא כליל כלהו ארבע ברזא דחכמתא עלאה, אבל דא באורח כלל למנדע דכלא כליל בהאי, אבל באורח פרט כל חד בלחודוי, דא איהי פרשתא קדמאה דכליל כל שאר פרשיין.

פרשה תניינא: **והיה כי יביאך וגו׳** -- דא בינה, דהא בפרשתא דא איהי יציאת מצרים, דהוה מסטרא דיובלא, ועל דא שירותא דילה **״והיה״**, דהא מלה דא איהי ביובלא, ובגין כך שמא דילה ׳והיה׳, דלית ׳והיה׳ (נ״א הויה) אלא באתר דא, דאיהו זמין לאתמשכא לתתא, ולאנהרא בוצינין, ולאשתכחא בדרגא תתאה, (נ״א והיה כמאן דאמר על מלכא דאי הוי (נ״א דיהוי), זמין לאתמשכא לתתא ולאנהרא בוצינין). וכלא ברזא חדא. ובגין דאיהו באורח טמיר, לא אקרי באתגלייא בשמא דא, אלא אתמסר לחכימין למנדע, ועל דא אתרשים בשמא קדישא במלה דא.

פרשה תליתאה: **שמע**-- דא איהו רזא דימינא, דאקרי חסד עלאה, דאיהו קא מייחד יחודא דכלא לארבע סטרין, וקודשא בריך הוא מסדר ביה סדורא דכל עלמא, ודא איהו דקא מתפשט בכל סטרין אפילו גו תהומי תתאי, בדא קודשא בריך הוא ברא עלמא, כד אתעטף קודשא בריך הוא בעטופא דזהרא, ודא דקא מייחד יחודא, ובגין כך ״שמע״ סמיך ל-״והיה״. יחודא דכל יומא, איהו יחודא למנדע ולשואה רעותא. יחודא דא הא אמרן בכמה דוכתי, יחודא דכל יומא איהו יחודא דקרא, (דברים ו ד) **שמע ישראל יהו״ה אלהינו יהו״ה** - הא כלהו חד, ועל דא אקרי ׳אחד׳. הא תלת שמהן אינון, היך אינון חד, ואף על גב דקרינן אחד, היך אינון חד, אלא בחזיונא דרוח קדשא אתיידע, ואינון בחיזו דעינא סתימא, למנדע דתלתא אלין אחד.

ודא איהו רזא דקול דאשתמע, קול איהו חד, ואיהו תלתא גוונין אשא ורוחא ומיא, וכלהו חד ברזא דקול (ולאו אינון אלא חד). אוף הכא **יהו״ה אלהינו יהו״ה** אינון חד, תלתא גוונין ואינון חד, ודא איהו קול דעביד בר נש ביחודא, ולשוואה רעותיה ביחודא דכלא מאין סוף עד סופא דכלא, בהאי קול דקא עביד בהני תלתא דאינון חד. ודא איהו יחודא דכל יומא דאתגלי ברזא דרוח קודשא. וכמה גוונין דיחודא אתערו וכלהו קשוט, מאן דעביד האי עביד, ומאן דעביד האי עביד. אבל האי יחודא דקא אנן מתערי מתתא ברזא דקול דאיהו חד, דא הוא ברירא דמלה, האי בכללא, לבתר פרט כדקאמרן.

פרשה רביעאה הוא רזא דדינא קשיא -- (שם יא טז) **השמרו לכם**-- אלין אינון תפלין דרישא, ותפלין דדרועא כגוונא דא בחד ביתא, והא אתערנא בהו, וכלהו רזא חדא.

קשרא דתפלין דרישא איהו דל״ת, ועל דא כתיב (שמות לג כג) **וראית את אחורי**, ועל דא איהו לאחורא, ותמן אתקשר כלא בקשרא חדא. ואיהי כד מנחת אלין תפלין דדרועא, לאתקשרא (ס״א אית קשרא) אחרא רזא דברית קדישא, רזא דא כמה דאתער בכמה דוכתי, וכלא רזא חדא.

זכאין אינון ישראל דידעין רזא דא. ואצטריך בר נש לאנחא לון כל יומא, למהוי בדיוקנא עלאה, ועליה כתיב (דברים כח י) **וראו כל עמי הארץ כי שם יהו״ה נקרא עליך ויראו ממך. (עד כאן רעיא מהימנא)**:

ברוך יהו״ה לעולם אמן ואמן